SOERJO ALAM. [1]

Translaat uit de Javaansche Kitap Ambio, beginnende als volgt:

Bismilah Hirahman Hirahim, dat is, in den naam Gods, des Barmhartigen Ontfermers, die zeer mild in de wereld en liefderijk is in den hemel.

Ik begin te verhalen uit de Kitap Ambio, nopens de schepping van hemel en aarde, welke beide als toen nog ongeformeerd, en dus alles nog woest en eenzaam waren.

Alleenlijk was er toen de Sirhoe Dattoollah, of Gods intentie, waardoor het in 't wezen werd gebragt.

Waarop God het uitspansel maakte; daarna schiep hij menschen in deze wereld. In den beginne was er in den hemel een boom, genaamd Saja-ratil-moentaha, waarvan ieder blad door een engel opgepast wierd, en op ieder van gemelde bladeren de naam van elk sterveling stond, uithoofde de adem des menschen levens van derzelver bladeren afhangt.

Deze boom heeft roode, witte, zwarte en gele bladeren, van welke gelijk gezegd is, de dood, het geluk, ongeluk, of de ziekte van alle stervelingen dependeren.

Het voorteeken van de scheiding der menschen in deze wereld bestaat in het afvallen der genoemde bladeren, hetzij gantsch jonge bladertjens, of half oude bladeren.

En wanneer deze afvallende bladeren bereids veertig dagen

---

1 Dit stuk is mij van Batavia toegezonden door den Heer Mr van der Hout, die vroeger zijn studiën aan de Delftsche Akademie op uitstekende wijs volbragt en later verschillende betrekkingen in de Indische dienst heeft waargenomen. Opmerkingwaardig is het verschil tusschen het opschrift en den eersten regel, waardoor verschillende boeken worden aangeduid. Het stuk schijnt mij toe een zamensmelting van beide te zijn en belangrijk voor dengeen, die met dit gedeelte van de Javaansche letterkunde wil bekend worden.

S. K.

zullen hebben neder gelegen, dan rukt een engel, met name Ngi-dja-il, den mensch de ziel uit het ligchaam.

De permanente arbeidzame engelen zijn slechts vier, waarvan één dagelijks beurtelings arbeidt.

De eene is genaamd Djobo rak-il, die moet de bevelen van den grooten God, opzigtelijk het geluk of ongeluk der stervelingen in de wereld, uitvoeren. — De engel Ming-ka-il, moet den regen neder storten. De engel Issravil moet, als de dag der zondvloed komt, de geheele wereld oprollen. De vierde engel, of bovengemelde Ngi-djra-il, wordt tot het ontzielen der menschen bestemd.

Invoegen alle de vorige engelen ieder een privaatwerk of bezigheid onder zich heeft, voornamentlijk die, welke gedachten boom Saja-ra-til-moentaha bewaken; dezen heeft de Allerhoogste, de Sipat manganie, of goddelijke waarheid, ingeboezemd.

Houdende gemelde Sipat-ma-nganie in zeven zaken, te weten, Kodrat, de oppermagt of het Opperwezen, Iradat begeerte, Samak, het gehoor, Bassar, het gezigt, Elmoe, wetenschap, Haijat het leven, en Kalam, de spraak, welke spraak eenvoudig luidt; La-illa-ha-ille-lah, dat is, daar is geen God dan God.

De bevestiging der Gods wijze twintig spreuken bestaat in deze twee eerste. Napsiah, er is een Almagtige groote God, en Salbiah, het locale.

En hetgeen, dat in het binnenste van het woord La-illa-ha-ille-lah, of daar is geen God dan God, komt, wordt genaamd Isti-genno, hetwelk beteekent, dat gemelde twintig spreuken eens geworden zijn, waarin ook vijf gebeden, om die in vijf gezette tijden te bekragtigen, volgen, te weten:

Napsiah, er is een Almagtige groote God. Salbiah, het locale. Kidam-bokko, er is in den beginne geen andere geweest dan de eerste, eeuwige, alleen God, die hemel en aarde, en wat er in is heeft gemaakt, heeft geen zichtbaar wezen. Moehalaphah, Lil-kowo-disi, daar is geen andere God, die hem succedeert, en Kiam-moebi-nap-sih, de eenige God, die boven in de hemelen is, heeft zich zelfs verheven.

Terwijl de inhoud van 't loven, Illoho, zes zijn in getalle, te weten: Ma-nganie, het ware, Makno-wiah, den waarachtige. Ngan-basiran, de Schouwing; Moeto-kaliman, die spreekt. Kalam, de Spraak. Samak, het gehoor, en eindelijk

Houdt het loven Illolah in, negen spreuken, te weten Makno-

wiah, den waarachtigen, Kodrat de oppermacht, of Opperwezen, Jradat, begeerte, Elmoe, wetenschap, Haijat, het leven, Moeridan, die bereidwillig is, Ngaliman, die kennis draagt, Haijan, die leeft, en Salbiah, het locale.

Alle gemelde Gods woorden, welke bij den boom Saja-ratilmoentaha te vinden zijn, moet men kennen; de wortel van dezen boom is het aardrijk. De stam daarvan de groote wereld. De takken, de kleine wereld; de oude bladen, het uitspansel. De jong uitgeschotene bladertjes het schijnsel of de draak. De bloeisels de sterren. De ontlokene bloemen de maan. De sloggo, of bladers, welke rondsom den steel van die bloemen uitbotten, de hemel. De vruchten daarvan de zon. De Loong, of het eerste uitbotsel der takjes, is de dauw. Deze boom wordt door den regen altoos bevochtigd. Deszelfs adem is de wind; deszelfs magt is het vreeselijk geraas, of beweging. Deszelfs geluid is het gebed. Deszelfs stilte is het buigen of nederknielen. Daarom hebben de stervelingen ook gebeden, welke bevestigd worden in dertien zaken, als mede wanneer men God wil bidden, dient men op te letten den loop der zon, welke uit het oosten opgaat en in het westen nederdaalt.

De eerste bedestond heet Rokko-ngattal-witri, welke na het morgengebed, genaamd Soebooh, om vijf uren dient volbragt te worden, doch, als de zon reeds uit de kimme rijst, kan zulks zijn voortgang niet hebben, na welke, deszelfs Soenat, of betrekking, overluid en duidelijk gelezen moet worden.

Om één uur volgt het middaggebed, genaamd Loehoor, welke bij verzuim, na twee uren, niet mag worden voltrokken; dit gebed moet drie keeren al staande en buigende en drie reizen al zittende verrigt worden, en deszelfs Soenat, of betrekking, moet zachtzinnig geschieden.

Ten vier uren wordt het namiddaggebed, Asar genaamd, verrigt, waarvan de ceremonie, gelijk even gemeld, moet worden opgevolgd.

Om zes uur dient het avondgebed, met name Mag-rib, ten uitvoer gebragt te worden, en zulks al staande doende, deszelfs twee betrekkingen zachtjes en de laatste overluid, moet worden uitgesproken.

Daarop volgt om half zeven of zeven uren 's avonds 't gebed Ngisso, welks twee betrekkingen hardop dienen gedaan te worden.

Alle degene, welke bezig zijn om te bidden, die worden opgepast door de engelen, welke alle de opene deelen van des menschen ligchamen naauwkeurig bewaken en op letten, ten einde niet strijdig tegen de verbodene zes zaken, welke dienen waargenomen te worden, kunnen zijn, te weten.

De engel Djobo-rak-il moet den mond opletten, op dat er niets Haram, of ongerijmds, uitkomt. De Engel Ngi-djra-il moet de oogen reflecteren, op dat dezelve niets Haram, of onbetamelijks, zien. De engel Ngi-sra-vil, de ooren, op dat dezelve niets Haram, of onbehoorlijks, hooren. De engel Mingka-il den neus, op dat deze niets ruikt dat Haram, of stinkend, is; het achterste gat wordt, zoo wel als de schamelheid der menschen door de engelen gade geslagen, op dat de eerste er geen wind uit laat, en de laatste, geen ongeregeldheden pleegt.

Voorts heeft voorschreven boom Saja-ratil-moenta-ha zes zielen, en zes harten. De eene ziel is genaamd Hilavi, de tweede Noor, de derde Hilavat, de vierde Rabanie, de vijfde Kami, de zesde Koedoos.

De Propheten, welke door het Opperwezen verdelgd zijn geworden, zijn diegene geweest, welke Gods geboden overtreden, zoo dat de hardnekkige, welke Gods bevel niet gehoorzaamt, niet alleen een duivel gelijkt, maar ook geen dienstknecht van den Allerhoogste zijn konde. En om die reden in de hel wordt gedoemd.

Terwijl degene, welke Gods bevel nakomt, gewis in den hemel zal komen; dierhalven dient men steeds God te dienen, en in het willen bidden tusschen beide geen ander werk verrigten, nademaal degene, welke uit de natuur een boos herte heeft, nooit meer kan verbeteren, waarom men drie hoofdzaken moet trachten te observeren, eerste, de groote wetenschap, tweede, de gedurige vrage, en derde alle goede werken en daden opvolgen.

Zulks zeide de Hislamsche natie, dat de Spijker is van 's Vorsten Rijk, wijl de Hoofdman, zoo wel als de Rijksbestierder, en Fiscaal door den Vorst zijn gepriviligeerd, om de geregtigheid uittevoeren, en welke drie personen in het beraadslagen altoos eens worden, om dat ieder afzonderlijk in gewigtige en ongemakkelijke zaken zeer geoefend is. Kennende zij de phisionomie zoo wel, als de spieren of coleuren der menschen grondig, zoo als per exempel, als een persoon in 't

Hof compareert, zij weten aanstonds te zeggen, de reden zijner komst en wat hij intebrengen heeft.

Invoegen, als men alzoo geleerd wil zijn, men God gedurig op een eenzaame plaats moet dienen en bidden, en in eenzaamheid als iets van zijn wonderwerk opmerken, mitsgaders leert kennen den goeden en slechten wandel der menschen en het houden der Agomo Hislam, of Hislamsche Religie en andere wereldsche zaken meer. Gelijk een zekere bloem van vier boomen, welke in zich bevatten als volgt: 1°. Een wel gesproken woord, zonder met leugen verzeld te zijn. 2°. iets behendig ziet, oogenblikkelijk in het hoofd houden. 3°. moetende de eerste stap of tree, die men doet, altoos met den regter voet worden begonnen, en zonder om te zien, lijn recht gaan, zoo niet, mag men den linker voet ook eerst gebruiken, maar dan moet men zulks altoos zonder te vergeten houden, zoo dikwijls als men gaat. 4°. En op eene plaats komende, men weten moet, zich behoorlijk te mogen neder zetten, zonder spreken.

Alzoo is de wil en begeerte van een superieur. Terwijl een Vorst geen verkeerd denkbeeld moet opvatten, en de geregtigheid en goeddoening over zijne troepen altoos onderschragen.

Zulk een Vorst mag wel geheeten worden de Spijker te zijn van zijn Rijk, gelijk mede deszelfs Hoofdman, Rijksbestierder en Fiscaal, om dat zij de zaken wijselijk decideren, zoo als bij voorbeeld: Het heeft sterk gedonderd, doch niet geregend, dat is, in het onderrigten, hoewel hard aanvaren, zonder echter te slaan, of er is wel een zee in het uitspansel, dat is, in het hart groote vergiffenis schenken, zonder echter te doen blijken of er zijn vuurvlammen in het water, dat wil zeggen, vernuftig zijn in het houden der Agomo, of Religie.

Zeker Vorst van Soerio Alam, die zeer vermaard in den krijg was, heeft altijd zonder ongemak of fatigue oorlog gevoerd, daarom is hij ook de onbeweeglijke Spijker van zijn Rijk geworden, hebbende in zijn gantsche Rijk slechts drie raadslieden, die de wetten in geregtigheid handhaven, en dit waren de Hoofdman, de Rijksbestierder en de Fiscaal, zonder meer. Gemelde Soerio Alam zeide toen, dat zijne drie Raadslieden en deszelfs Mantries te vergelijken zijn bij het water in de wateren, bij een landstreek die begraven ligt, bij de zon die alles droogt, en bij een vuur dat alles gaar maakt. Ook zeide hij, dat als men gedurig vast de groote God medelijden met hem zal hebben.

Het vasten in den Tempel bestaat in twee zaken, het eerste wordt genaamd Toppo wadjib, welke ook twee artikelen inhouden, zoo wel als Toppo soenat.

Toppo wadjib beduidt: 1°. Dat zoo haast de paap de bedestond, die voor den tempel moet geschieden, verrigt, men dien paap eerst exact moet opletten, en daar na achter denzelve mede neder knielen en bidden, waarbij de gebeden van vijf gezette tijden, hiervoren gemeld, moet worden waargenomen, onder het lezen van den koran. 2°. Deze toppo wadjib wordt ook genaamd toppo kifaijah, welks gebed ook zoodanig luidt, als het voor een stervend mensch wordt gedaan, alsmede voor iemand, die zijn brood zoekt. Terwijl de toppo soenat ook twee zaken inhoudt. Het eerste is genaamd Moe-ahat, het ander He-at, doch als men bidt, moet de betrekking van deze Moe-ahat onvermijdelijk volgen. De Soenat Moe-ahat is een gebed, hetwelk men voor de maan en zon-swijm doet, alsmede voor den dag der groote of kleine Ri-hoijo, welk altoos geschiedt de eigenste dag van de feesten Poeasa en Bezaar, als dan geeft ieder Javaan een sober maaltijd aan de papen ter bekoming van den zegen, die men van den hemel verwacht, edoch zoo men dit niet wil doen, kan een gering aalmoes aan de papen volstaan, om een benedictie te verwerven.

Zoo haast men de Banjoe woeloe, of water uit de voor den Tempel staande martevaan neemt, om de handen en het aangezicht daarmede te wasschen (hetwelk de Javanen noodwendig moeten doen, alvorens zij hun gebed verrigten) dan mag men niet meer tabak pruimen, daarom wordt dit Soenat Moe-ahat genaamd. Vervolgens wordt het gebed van de Soenat He-at ten uitvoer gebragt, doende men dit gebed al staande en buigende, met de beide handen op de knien te zetten en daarna om hoog te brengen. Buiten en behalven de Soenat-Moe-ahat, worden alle de overige betrekkingen genaamd He-at, welk men dient te weten en te volgen de bevelen van den propheet Mohamat, zoo men dit niet en volgt, dan leeft men onvolkomen in de wereld, ja al was het ook zelfs keizeren of koningen, mitsgaders alle de groote papen en Fiscaals te zamen, welke dit bevel overtreden, die worden als verwarde en halve menschen niet alleen aangemerkt, maar ook in de hel geworpen, alsmede wanneer men geen bedestond na behooren weet te verrigten, dan wel den wandel der Hislamsche natie niet en kende, men ook zeker in de hel zoude komen. Waarom men onder

het doen van de bedestonden een onbeweeglijk hart moet voeren, al was het ook dat, gedurende men bezig is te bidden, er eenige ongelukken of tumulten in den tempel voorvallen, men volstrekt niet moet storen, maar gerust daarmede voortgaan. En zulks niet doende, of geen Sahadad of belijdenis kende, als dan heeft een vorst regt, om deszelfs bezittingen te doen afnemen en hem vervolgens te dooden.

Gemelde propheet Mohamat heeft ook vermaand dat Vorsten, Hoofdmannen, Rijksbestierders en Fiscaals tot welzijn van landen en volkeren vroom en regtvaardig dienen te zijn, waardoor zij in den hemel zullen komen. Edoch de orang Djadak, of een ongehuwd kind, wordt eerst op den berg Herap gezet, op dat zijne ouders, deszelfs om die reden begane zonden zelfs zouden dragen, waarna hij in den hemel mag komen, terwijl de onvroome en onregt doende menschen in de Noeraka Jahanam, of beneden de zevende hel, gedoemd zullen worden.

Voorts kan men uit genoemden berg Herap, die zich tot in den hemel en hel verheft, de hemelsche en helsche personen zien, wordende gedachte orang Djadak of een ongetrouwd kind, slechts een dag op dezen berg gelaten; daarna wordt hij in den hemel overgebragt.

Intusschen heeft de Vorst Soerio Alam alle zijne troepen in dezer voegen vermaand „Gij lieden zult niet twisten. Gij lieden zult de onderrigting van uw Vorst luisteren en gehoorzamen. Gij lieden zult (gelukkig, of ongelukkig in de wereld zijn). Steeds op God vertrouwen. Gij lieden zult niet boeleren, noch andere booze dingen doen. Gij lieden zult geen mensch mishandelen. Gij lieden zult de Hislamsche religie kennen en volgen. Gij lieden zult de goede zeden en het gedrag van vroome zielen volgen. Gij lieden zult sterk in de koran lezen. Gij lieden zult altoos geloof in God stellen, want die in den hemel of hel komt, is gewis het lot van een ieder, en blijft uit dien hoofde onverbeterlijk. Gij lieden zult den propheet Mohamat ook gelooven, omdat hij de gezant Gods is. Gij lieden zult over iets geen hartzeer dragen, alles wel onthouden en opregt blijven. En indien gij lieden niet aan den propheet Mohamat gelooft, zult gij lieden onvolkomen in de wereld leven. Alles wat gij lieden van den Almagtigen Schepper bekomt, moet gij lieden dankbaarlijk aannemen en gehoorzamen. Gij lieden zult God vergiffenis van de door u lieden gepleegde zonde, smeken en zulks moet geschieden, zoo haast

gij lieden de bedestond bereids zult hebben verrigt. Gij lieden zult zuivere kost eten, zuivere kleeren dragen en regtstreeks gaan. Gij lieden zult bij niemand water, zonder bekomen verlof te hebben van den eigenaar, drinken, al was het ook dat dit water vlak voor uw neus staat, anderzints wordt gij lieden Haram of onrein, waardoor dit gedronkene water Moostak-mal, of ongezond, zal worden.

Wijders zeide Sultan Ariph Soerio Alam tegen deszelfs beide Fiscaals, dat, wanneer disputen ontstaan, zij zulks zuiver moeten examineren, en, zoo haast de man in kwestie zich aan de afdoening der Fiscaals niet wil onderwerpen en hij zijn proces komt te verliezen, alle zijne bezittingen geconfisqueerd en aan den Vorst aangeboden zullen worden. En, indien de winnaar uit eigen vrijen wil geld aan den Fiscaal, Hoofdman, Rijksbestierder of aan den Vorst zelfs wilde vereeren, kan zulks wel aangenomen worden, waarna aan den verliezer vergiffenis moet worden gegeven; hem voor den Vorst brengende en daarna aan dengeen onder wien hij behoort, weder overgeven.

Indien eenige twist, van wat aard of natuur die ook zijn mogt, voorvalt, en de Fiscaal beval, dat beide partijen op de Pasebaan zouden komen, en als de eene komt en de ander tot vier comparitiedagen niet, dan wordt deze verongelijkt en in de boete geslagen van triegoeno of drie realen.

Indien iemand bij dag of nacht bestolen, dan wel afgezet wordt, hij hier geen getuigen kan bijbrengen, kan zijn zaak niet tot verhaal komen, en, als hij hierover met geweld regt wilde hebben, moet hij ten ongelijke veroordeeld worden. Ook moet hij Fiscaal in 't pleiten van affairen geen onderscheid van personen maken, maar zulks kort en goed afmaken.

Die malkanderen kwetsen, worden in de boete van dosso goeno, of tien realen, gecondemneerd.

Als iemand door een gaauwdief gestoken is, zoo mag de gestokene niet in de boeten verwezen worden, indien hij den dader daarvan kan opgeven, aangezien hij onschuldig is; echter hij zich buiten staat bevindt om dit te doen, dan wordt hij zoo veel als hiereven gemeld in de boeten geslagen, aangezien hij deze wond van een ander door strijd ook kan hebben bekomen; derhalven wordt hij schuldig verklaard, omdat, ingevalle hij hieraan kwam te sterven, hij een groote zonde tegen God begaat.

Als een dief binnens huis wordt opgepakt, moet men hem

voor de eerste maal zijn regter, en voor de tweede reis er weder in betrapt wordende, zijn linkerhand afkappen. Hetzij een vrouwmensch, of een manspersoon, zoo haast deze in een erf worden ontdekt, zoo moet men hen terstond als dieven considereren, en hen als zoodanig, de kleeren van het lijf trekken.

Wie het ook zijn mag, het zij een Hoofdman of een Rijksheer, die bij nacht zonder brandende fakkel passeert, zal gelijk een dief gestraft worden.

Als iemand verschil krijgt, moet men hem vragen waar hij van daan is, en onder wien hij sorteert; dusdanig moet ook met de getuigen van denzelve gehandeld worden.

Zoo haast een persoon door een of meer dieven wordt gestoken, moet hij dadelijk getuigen nemen, dat hij gewond is, en wanneer zulks niet geschiedt, zoo wordt hij in de boete van 10 realen gecondemneerd.

Als een dief ter waarde van een quartje ontvreemdt, moet zijn hand afgekapt worden.

Wanneer iemand bij nacht over de straat, of voorbij iemands woning passeert, en zijn brandende fakkel bij geval kwam uit te gaan, moet hij direct uit zijn hoofd den inhoud van de Koran overluid lezen, en, als hij dit niet doet, dan wordt hij als een dief aangemerkt, en somtijds ook als zoodanig met de piek gestoken, als dan heeft hij geen regt om te procederen. Dit is de wereldsche wandel, echter de straf is bij God, die men niet weet hoedanig.

Degeen, welke het gestelde verbod van den Vorst overtreedt, moet men aanstonds zijn kris afnemen, zoo wel als die, welke krakeelde.

Wijders luidt de spraak van den Vorst tegen zijne Fiscaals aldus: "Dat ik u lieden tot Fiscaals aanstelle, geschiedt, omdat gij lieden niet zult bevoorregten degenen, welke u lieden lief hebben. Vindt u lieden dat deze schuldig is, moet hij ook schuldig opgegeven en veroordeeld worden, al was het ook u lieder kinderen zelfs, indien deze niet deugen, moet gij lieden straffen, overeenkomstig de straf van degenen, welke de Hislamsche Religie overtreden. Zoo als die, welke de dood verdient, moet met de dood gestraft worden. Die lijfstraffe verdient, wordt op zijn lijf gestraft. Die verdient te schande gemaakt te worden, wordt ten toon gesteld. Die iemand onregt in de boete condemneert; die wordt zelfs in de boete geslagen. Die iemand een wond toebrengt, wordt zelfs weder

gewond. Dusdanige strafoefening moet gij lieden altoos handhaven en houden; komt hier nog bij, dat al wie zich aan het verbod van den grooten Vorst schuldig maakt, die wordt in de boete geslagen van drie realen. Voorts alle mogelijke voorzigtig- en spaarzaamheid omtrent alles betrachtende, moet u lieden u geenzints verbeelden, dat u lieden alleen wijs en ervaren zijt. Weet dat ik u lieden als Fiscaals hebbe gemaakt, allen om mijn spraak te vervangen, wijl u lieden persoon in qualiteit de mijne zijn, maar kost en kleeren krijgt u lieden van mij, u lieden behoeft eenvoudig mijne bevelen, zoo als het is, uit te voeren. (Sprekende dit tegen den eerste) en aan u, geef ik als eerste Fiscaal den eerenaam van Kie Djecso adil oollah, aan den tweede Djekso Rodjo Pradotto, aan den derde Titi Sworo, aan den vierde Titi Pronno, en aan den vijfde Kie Djekso ijoedo. Daarom moet gij lieden compleet regt doen, en in allen deele vernuftig zijn. Als gij lieden affairen zult afdoen, moet gij lieden de borsten niet ontblooten, ook moet gij uw gramschap niet laten blijken. Geen zaak van iemand bepleiten, ingevalle gij toevallig honger krijgt, als mede wanneer iemand in een slecht weder van regen of sterken wind bij u komt, om regt te vragen, moet gij op dit moment zoo wel, als de zon reeds ondergaat, hem geen recht verschaffen. Edoch onaangezien zulks, gij zijne affaire toch decideerdet en hiervoor wat hebt gekregen, en gij dit den Vorst wildet offreren, zoo wordt zulks door Zijn Hoogheid qualijk geaccepteerd. Echter bij aldien gij die zaak met geweld wilt afmaken, zoo moet gij den Vorst hiervan eerst kennis geven, waarna gij den man in questie terstond aan de Mantries, of Rijksraden, moet overgeven.

Deze Vorst Soerio Alam had alle zijne Regenten altijd voor zich, deszelfs Demang is genaamd Adie Korro, deszelfs Tommogong Adie Sesonno. De deurwaarder Darmo rekso. De stalmeester Nitijoedo. Het Hoofd van de Markten Hingal Enak. Het Hoofd der rijstvelden Kie Tojo Marto. De hovenier Kie Kartie Sorro. De schrijver Sorro Pronno. De zendeling Kie Lobarooh. De wachters van het afdak Kie Djogo Satroe, en Kie Pallie Marmo.

Wijders heeft hij Sultan Soerio Alam als Vorst een duizend en zeven jaren en acht maanden geregeerd, met het Arabische is, uit reden dat 't Javaansche uit het Arabische is gesproten; als men hieraan geen geloof hecht, kan men de strepen en poincten van de Arabische letters reflecteren, gelijk de woorden dja-

bar, djer, pisnota, enz. op welke alle men naauwkeurig moet letten, wijl men bij deze letters vindt korte en lange uitspraak. Ook dient men te weten, dat als het hart van den Propheet Mohamat beweegt, het een voorteeken is der verdelging van de wereldsche stervelingen, met kapirsche en djadahsche Natie te zamen.

Als de Vorst Soerio Alam in der tijd de wereld verlaat, zal zijn kleinzoon namens Kie Mienang hem opvolgen. Deze Kie Mienang zal niet oud kunnen worden, en zijn land altoos welvaren en ongeschonden blijven. Hij zal den dag der algemeene Zondvloed beleven, is geen Propheet, maar een Heilige. Oók zeide Soerio Alam toen, dat hij zich voortaan met de regering van zijn Rijk niet meer wilde bemoeijen, maar dit aan deszelfs Hoofdman, Fiscaal en Rijksbestierder overlaten. Echter tegen den Fiscaal beval hij aldus:

Gij zult order uitvaardigen, dat wanneer een Prijajie voor de questie van zijn vriend staat, of een ander, die zulk een daad pleegt, dien zult gij dadelijk verongelijken en in de boete van Asto worro, en Doewie worro condemneeren (het woord asto worro is dubbelzinnig, omdat asto acht, worro reaal en dus acht realen beteekent, echter men kan zulks ook nemen tachtig, of acht honderd realen, en zoo is het ook met het woord Doewie worro gelegen, want Doewie beteekent twee en worro reaal). Bij voorbeeld, als een buffel over deszelfs dwarshout springt of uit de oogen van een suikerriet een rankje schiet, dat wil zeggen, zoo haast 's vorsten bevel of verbod door iemand wordt overtreden, men den overtreder in de boete moet verwijzen zoo veel, als de waarde van een om het leven gebragten persoon. En als een Mantrie zich hieraan schuldig maakt, moet hij tien realen betalen, wijl dit genaamd wordt Loegem Boggem dat is, 's vorsten verbod moedwillig overtreden, en in dat geval wordt de zulke in de boete van wodokko, of naar mate gestraft. Zoo het een Mantrie is, dan wordt hij van zijn bediening gezet, en een Loerah worden al zijne bezittingen afgenomen en zoo niet, moet hij gelast worden, om drossers te gaan opzoeken.

Die voorname personen tegen elkander opstookt of aanhitst, die wordt in de boete van wirgoeno, of naar welbehagen, geslagen. En zoo een Mantrie zulks doet, moet men hem tien realen doen betalen. En die rang heeft boven een Loerah, die wordt in de boete verwezen van een honderd en vijftig duizend Sigers.

Voorts moet een overtreder der geregtigheid in de boete van asto worro, een dito van des Vorsten bevelen, in de boete van asto worro, en doewie worro, en die zich aan de uitspraak of afdoening der Fiscaals schuldig maakt, in de boete van Tjatoor worro, of vier realen, verwezen worden.

Die gene, welke zich aan het berooven van eenig goed schuldig maakt, wordt weder van zijn goed beroofd. Die zich aan het vergieten van menschenbloed schuldig maakt, wordt weder gedood. En die iemand schande aandoet, wordt weder te schande gesteld.

Die zich schuldig maakt aan het schaken van iemands kind of vrouw, wordt zijn hoofd kruisselings afgeschoren en naar de markt ten schande rond geleid. Bovendien heeft de vader van dat kind, of de man van deze vrouw recht, om met zijn geheele familie het hoofd van den schaker aldaar met de voeten te trappen, edoch zoo men dit niet doen wilde, dan wordt dezelve in de boete van asto worro en doewie worro, benevens vijftig duizend sigers, voor het afkoopen der schande verwezen. En zoodra dit geschiedt, mag hij niet ten toon gesteld, maar de boetgelden aan den Vorst moeten worden afgegeven.

Bijaldien iemand voor iemands deur wordt afgezet, zoo is de man, die dit huis toebehoort, verpligt de helft van zijn beroofde goed te vergoeden. Edoch als dit bij nacht geschiedt, kan geen regt aan den beroofden man verschaft worden, en ingevalle hij hier over met geweld regt verlangt of eischt, moet hij in de boete van doewie worro gecondemneerd worden.

Daarop gaf de Fiscaal voorschreven terstond uit deze bovenstaande bevelen van Soerio Alam aan alle de kinderen en kindskinderen van Adam.

Wijders heeft de Propheet Mohamat aan een ieder gelast in dier voegen. Gij zult de bevestiging der gebeden van vijf gezette tijden altoos moeten onderhouden, voornamelijk op den dag van vrijdag dient de Soenat Moeahat niet vergeten te worden. Gij zult de voortbrengselen van uw eigen plantagie aan een ieder deelen of geven. Gij zult in de vasten maand zonder fout vasten. Gij zult in de Pitrah, of gift van drie duizend Sigers, welke met de zwaarte van een mandje met raauwe rijst, balans moet worden gewogen, uit uw eigen zweet en bloed moeten doen en aan de papen geven. Gij zult kennen de Batal, of ondoorgankelijkheid der gebeden, zoo wel als de ondoorgankelijkheid in 't nemen van waschwater. Bij voor-

beeld, iemand die niet van zins is om te bidden, en hij bidt, wordt voor batal, of ondoorgankelijk gehouden. Als mede die zich niet wil wasschen die rook of iets in den mond neemt, die na drie uren tegen den morgen eet, die over dag bij zijn vrouw slaapt, die gramstoorig is, die malkanderen slaat, die door zich te wasschen in den neus of ooren water krijgt, die den mond spoelt zonder te bidden, al was het ook dat zulks geschiedt met het heilig water uit den tempel, zoo haast dit door onvoorzigtigheid in den gorgel komt, wordt het vasten voor ondoorgankelijk gehouden, mitsgaders die steelt, of iemands goed ergens heen verbergt.

Daarentegen hadde God ook twee geboden, welke de vrouwen in het vasten moesten observeren, te weten, die maandzuivering krijgt, mag niet mede vasten, zoo wel als die onlangs gekraamd heeft. Mogende zij naderhand wel vasten, wanneer zij geheel zuiver zijn geworden, terwijl bij het zuiver houden der ligchamen vier dingen zijn in acht te nemen. 1°. het gebruiken van zuiver water, 2°. het verdrijven van alle onreinigheden, 3°. trachten te kennen wat onrein is, 4°. pogen te doorgronden wat rein is.

De onzuiverheden, welke men onder het bidden dient te vermijden, zijn deze: de vuiligheden, de pis, het mannelijk zaad en de schaamte, en zoo haast men dit alles niet en weet, als dan worden de gedane gebeden vruchteloos en ondoorgankelijk. Echter wordt even gemelde zaad niet voor onrein gehouden, wanneer het niet wordt uitgeschoten, en bij aldien zulks voor onrein wordt verklaard, dan zegt dit niemand anders als de Kapirsche Natie.

Ook zegt de Propheet Mohamat, dat er nog zijn vier andere zaken, welke voor zuiver mogen worden gehouden: het eerste, het bovengemelde onuitgeschotene zaad, het tweede, het spoch of speeksel, het derde, alle de slijmen der hoesten, het vierde, de snot van den neus. De reden, dat de spoch ook onder de reine wordt gerekend, is, dat wanneer men alle momenten uitspoegt, men den mond als dan niet behoeft te spoelen, en zoo is het ook met de twee laatste zaken gelegen.

Echter wanneer men bij geval het zaad uitschiet, zoo maakt het wasschen over het gansche ligchaam alleen weder zoo goed als men een gebed verrigt. Maar de vrouwen, welke den hemelschen zegen bekomen, moeten zich op vijfderlei manieren baden, en wanneer dit niet geschiedt, dan worden zij beneden de

zevende hel gedoemd. Diegene, welke een lijk reinigt, of een gebed voor hetzelve doet, wordt gezegend, als mede die, welke iemand, zonder hem iets te laten werken, voor niets onderhoudt.

Soerio Alam zegt, dat wanneer een man disput krijgt, zich bij een Hoofdman om regt addresseert, hij aan den Hoofdman bij zijn entree eenige geregten geeft, of hem hiervoor het een of ander belooft, zulks moet niet aangenomen, maar hij als een, die door den duivel bezeten is, aangemerkt worden, zijnde de Hoofdman in dit geval verpligt, zich met hem niet in te laten, maar zijn leven en dood aan den Vorst over te geven. Wijl des Vorsten woord een fundament van alle gewigtige zaken is.

Als iemand, zonder schriftelijk bewijs of getuigen, wat verliest, mag hij zich niet tot den Fiscaal om regt te eischen begeven, en, zoo hij zulks al doen mogt, moet hij verstooten en verongelijkt worden.

Geen getuige mag zonder ingediende schrift worden aangenomen, en al ofschoon men daarvan voorzien is, zoo haast dit papier niet door den Fiscaal geratificeerd is, moet hij verongelijkt worden, wijl zulks niet comform de wet gehandeld is.

Soerio Alam vertelde de gesprekken van zekere twee Vorsten over gepleegde dieverijen. Zij hebben geschetst zeide hij het volgende: "De Fiscaal dient noodwendig te weten de Moestiko Brommoro, Soerakking Ampoean, Titir Pina-djaraken. Brommoro beteekent een Bije, Moestiko, een muis. De eerste wordt, wanneer bij iemand inkomende vliegen, als huisbederver kappot gemaakt. Soerakking ampoean beteekent het geluid der muizen, welke, van natuur boosaardig zijnde, ook verdienen kappot gemaakt te worden. Titir Pina-djaraken beteekent het gewoel of gewemel der volkeren bij apprehentie of dooding van een dief of dieven.

Voorts zeide de Fiscaal tegen den Rijksbestuurder, dat hij onveranderlijk dient te houden de spraak van den Vorst opzigtelijk de twisten tusschen mannen en vrouwen, mitsgaders van degene, welke overspel bedrijven, want deze moeten met de dood gestraft worden. Wanneer een weduwnaar met een jonge maagd boeleert, moet de eerste van kant gemaakt worden en de tweede met de bullepees gestraft worden. Maar als eene maagd met een jongeling overspel bedrijft, moeten beide de bullepeesslagen ondergaan, waarna zij zich in den echt moe-

ten vereenigen, en hunne ouders, omdat zij hare huwbare kinderen niet bij tijds hadden uitgetrouwd, in de boete van Asto worro geslagen worden.

Als iemand wegens het toeeigenen van eenig goed redetwist, moet hij in de boete van Pontjo worro of vijf realen gecondemneerd worden. Als de een den ander roept en de geroepene onbehoorlijke of schimpwoorden liet ontvallen, waaruit disputen volgen, zoo worden deze beide gecondemneerd in de boete van doewie worro en alsdan een den ander slaat, die worden in de boete van asto worro geslagen.

Als iemand geld aan een ander schuldig is, en hij bij aanmaning zijn debet kwam te ontkennen, waaruit oneenigheden bij de overigheid komen; zoo diegene zijn proces verliest, dan wordt hij in de boete van Tjatoor worro geslagen.

Als men in de dessa iemand onschuldig om het leven brengt, zoo moet hij op staande voet gedood, en alle de dessasvolkeren, ieder afzonderlijk, in de boete gecondemneerd worden, zoo veel als de bepaling der waarde van een onthalsden persoon dicteert. Maar de Paap en de vroome van die dessa moeten hiervan bevrijd blijven.

Als een Paap den grond van iemand, door het dempen van een beek of stuiten van water, dat in de rijstvelden loopt, ruineert, die wordt met de dood gestraft, en zijne gansche familie wordt in de boete van Tjatoor worro geslagen, wijl zulks genaamd wordt Karodjo wongso, dat is, gelijkstandig met een Vorst wilde zijn.

Zoo haast de inwoners van de dessa hun grond of rijstvelden niet bebouwen of ruïneren, worden zij ook met de dood gestraft; zoo niet, dan worden zij lieden in de boete van asto worro, met uitzondering der Papen en vroome menschen, geslagen.

Wanneer de grond van een ander door het werpen van een doode buffel, koebeest of paard wordt bevuild, wordt degene bij ontdekking in de boete van Pontjo worro geslagen, niet alleen dat, maar moet de waarde van dat dier, volgens algemeene taxatie, ook betalen. Edoch bijaldien een lijk op een anders grond wordt gelegd of geworpen, en de dader daarvan wordt betrapt, zoo wordt hij met de dood gestraft en vervolgens alle de dessasvolkeren, uitgezonderd de Paap en vroome menschen, in de boete worden geslagen. Kortom die geen getuigen kan bijbrengen, die wordt verongelijkt, maar aan degene, welke daarvan voorzien is, wordt regt gedaan.

Als een Fiscaal regt geeft aan iemand, die van getuigen ontbloot is, of dengeen, welke voldoende getuigen heeft verongelijkt, dan worden zijne lippen en tong afgesneden. Edoch, zoo dit bij een Mantrie plaats vond, wordt hij simpel van zijn ambt gezet, en alle zijne bezittingen geplunderd. Maar als de Vorst zulks zelf doet, hij genaamd Djair, dat is, een nalatige Vorst, over wien God zich niet ontfermt. Daarom het is altijd goed bij een disput getuigen te hebben, maar broeders of zusters, mogen zoo wel als ouders, dan wel de Fiscaal zelfs, niet tot getuigen genomen worden.

Als een Rijksbestierder of een ander voornaam persoon affaire van iemand heimelijk afmaakt, wordt hij in de boete van asto worro en doewie worro gecondemneerd, en als de Jekso of Fiscaal dit te weten krijgt, en hij Rijksbestierder hem hiervan geen kennis wilde geven, of dat hij den man in kwestie tegen denzelve instigeert, zoo wordt hij Rijksbestierder een nacht en een halve dag verre van de hoofdplaats weggevoerd, om in een bosch gelaten te worden; zoo niet, moet dezelve veertig dagen lang in den tempel opgesloten worden.

Als een der dessasvolkeren met een vrouw boeleert, waardoor ontdekt is geworden, dat zij over drie maanden zwanger ging, en de buren den Fiscaal hiervan verwittigende, zulks wordt niet aangenomen; in tegendeel worden alle de dessasinwoners in de boete geslagen en, wanneer haar zwangerheid nog niet drie maanden oud is, als worden zij in 't eerste geval aangemerkt, als Maling Kaboetooh Pringo boijo, dat is, als verlegene dieven in de uiterste beslommering.

Als iemand langs den breeden weg of over de rijstvelden passeert, en de reiziger eenige scheldwoorden, zonder nogtans iemands naam er bij te noemen, liet ontvallen, en de man, die op den breeden weg staat, of een ander, die de rijstvelden toehoort, hier over niet te vrede, zich bij den Fiscaal om regt addresseert, dan heeft hij onregt, waardoor alle de volkeren van die dessa in de boete, ieder van twee duizend Sigers, kunnen worden gecondemneerd.

Als een onbekende casueel bij iemand in gezelschap komt, en zeide, dat hij den huisman kende, zulks geschiedt voorzeker niet met een goed aanleg.

Hatoijo Martah beteekent geene belofte nagekomen. Ha-oottah beteekent van een ijzer gedood. Hapra Laijah, dat is, als men een om het leven gebragten dief krijgt, men getuigen daarbij moet nemen.

Nu weder tot de affairen der mannen en vrouwen. Als een vrouwmensch diverse dingen verkoopt, en een manspersoon wilde haar geweldadiger wijs wat afkoopen, of daarvan goed koop van haar verlangde te hebben, en de familie van de verkoopster hierover niet te vreden is, dan wordt hij in de boete van Tjatoor worro en Doewie worro gecondemneerd; vervolgens wordt hij genaamd Ka margo boijo, dat is, embaras op weg ontmoeten.

Als een jongeling een bloem op den weg vindt, zonder echter te weten dat dit van een vrouwmensch is, bij aldien de man van deze vrouw hierover bij den Fiscaal klaagt, kan de vinder in de boete van Tjatoor worro en Doewi worro geslagen worden, en wordt zulks genaamd Kembang boijo, dat is, kwestieuse bloem.

Als een vrouwmensch haar behoefte 'doet in een struik, alwaar bij geval een ander manspersoon zich onwetend mede komt ontlasten, en als die vrouw leven maakt, en haar man hierdoor niet te vreden mogte zijn, zoo wordt gemelde manspersoon in de boete van Tjatoor worro en Trie worro verwezen; vervolgens wordt zulks genaamd Kitar boijo, dat is, vuiligheid in kwestie.

Als twee manspersonen in een huis wonen, waarvan een eenige kleedjes in de rivier wil wasschen, aldaar bij geval kwam te zien een vrouwmensch, die zich nakend wascht, en hij verzoekt deze vrouw zijn goed te willen helpen wasschen, zij hem mogte zeggen dat zij naakt was, en geen ander kleed had om te kunnen nat maken, haar daarop een zijner kleedjes gevende, en het ander, om door haar gewasschen te worden vervolgens ook. Bijaldien de man van deze vrouw hierover niet te vreden is, wordt gemelde manspersoon in de boete geslagen van Tjatoor worro, en Doewie worro en zulks word genaamd Kesandang boijo, of kleed in kwestie, terwijl de twis van een vrouw en een man wordt genaamd Sanggroho.

Als een man zijne vrouw door redetwist slaat, en deze laatste zich tot een der naaste buren begeeft en deze buurman niet te vrede mogte zijn, zoo wordt haar man in de boete van Doewie worro en Tjatoor worro geslagen, en welke boete aan den ontevredene moet worden afgegeven, en in geval de gecondemneerde uit mistroostigheid zijn huis uittrok, zoo wordt hij bovendien nog geconstringeerd te betalen twintig duizend Sigers, waarvan vijf duizend aan den Fiscaal, en de overige aan den ontevredene moeten worden afgegeven.

Voorts heeft de Vorst Soerio Alam nog duizend andere gesprekken zijne onderdanen voorgehouden.

De overtreder van 's Vorsten gebod wordt in de boete van Asto worro en Doewie worro geslagen, wijl die gelijk wordt aangemerkt als de overtreder van het Arabische a, b, c.

De goede strafoefening is deze; wanneer men aan een dief wel doet, of met hem hielde, zal hij ook als een dief gestraft worden, gelijk uitwijst het woord Sorro Proijo, dat is medepleger. Saroepo Prono, de beveler der dieven. Saroepo wastro de kleeren bezorger der dieven. Saroepo lingo, de schuilplaats verleener der dieven. Hanirno Sessonno, de dieven berger. Hanir worro, de beschermer der dieven. Hasroijo Sodommo, de wapenbezorger der dieven.

Wanneer alle gemelde euveldaden door een of meer personen worden gepleegd, zullen degene bij ontdekking gelijk de dieven worden gestraft. Ja, al was het ook een Leeraar, als deze wordt betrapt, dat hij een dief zoo wat onderrigt, of aan dezelve wapens bezorgt, moet naar bevinding van zaken de straf van een dief onvermijdelijk ondergaan, als mede de Hoofdmannen, Mantries en Fiscaals. In dier tijd wierd een zekere Heilige Predikant, die zich bereids lange jaren met vasten ophield, van een zijner wapens ontvreemd, echter hij hadde als toen geene getuigen genomen, dat hij bestolen was, daarom was hem ook geen regt wedervaren, en, indien deze dief wierd opgevat, zoo konde hem niets anders worden aangedaan, als zich uit te kleeden.

Twee zaken kunnen des Vorsten landen tot ruïne brengen. Eerstelijk, de groote lands strooperijen, en ten anderen de Kapirsche Natiën, daarom moeten deze het minste dat zij misdrijven naar exigentie van zaken immediaat gestraft worden; zoo niet, dan wordt de Vorst hier door zelf besmet.

Als een dief geapprehendeerd voor den Vorst gebragt wordt, en hij bij afvraging zijn misdaad ontkent, dan kan hij, zegt de Vorst, niet als zoodanig aangemerkt worden, waarom men hem terstond ontbinden moet, om door alle de Fiscaals van 't Rijk van Soerio Alam naauwkeurig onderzocht en geraadpleegd te worden.

Waarop de Fiscaals Adie Korro en Rodjo Pradotto het volgende uitspreken: Kie Soemenner ditto Saring-ngono angin, Silemoeng rodjo rawie, Tjitakking tjondro madio Katingallan, dat is, men dient vooraf te kennen wat deze voor soort van een dief is. Men heeft onder de dieven onderscheidene benamin-

gen, te weten, water dief, wind dief, en hermitagies dief, het eerste beteekent een verborgen haat tegen den Vorst. Het tweede, een heilig persoon, die zich tot dieverije overgeeft. Het derde, een door een Predikant daartoe bevolen dief.

Er waren vijf afgezanten van den Vorst, met name Kie Bowo, Kie Leksono, Kie Doedoego, Kie Prajogo en Kie Dooro. Deze waren lievelingen van dien Vorst, welke hun beval om een zekeren dief op te vatten, waartoe zij met malkanderen zouden overeenstemmen. Het geval wilde, dat Kie Dooro permissie van zijne kameraden vroeg, om zich in de rivier te mogen ontlasten, en nam uit dien hoofde met zich zijn knecht, met name Samboddo, doch, toen hij in de rivier kwam, wierd hij onverhoeds door de kolijk overvallen, waardoor hij zeer slecht ziek is geworden, waarop zijn knecht hem oppaste en raminasde. Edoch als hij dachte, dat, wanneer hij hem langer hield, de kostelijke tijd daardoor zoude verloren gaan, zeide hij tegen denzelve aldus: Semboddo volg gij de vier heeren schielijk en ga verder met hen voor de woning van den bewusten dief.

Waarop hij terstond heen ging, doch de vier heeren onderweg niet treffende, reisde hij voort tot bij de woning van dien dief, welke ook juist thuis was, en hem Samboddo ziende, zich direct met de vlugt had weg gemaakt; intusschen kwamen de vier heeren aldaar en vonden het huis ledig, uitgenomen Samboddo, die de heeren daarin afwachtte; zij vroegen hem waar zijn heer gebleven was, gaf hun daarop tot antwoord, dat dezelve de kolijk had gekregen en hem daarom had gelast om hen te volgen.

Waarna zij zich gezamentlijk weder naar huis begaven, den Rijksbestierder voorts kennis gevende, dat hun commissie slecht is uitgevallen, vermits zij den bewusten dief niet hadden thuis gevonden, dat Kie Dooro door onpasselijkheid achter is gebleven en met hen niet mede was gegaan, en dat zij den knecht van hem, bij hunne aankomst aldaar, in het dievenhuis hadden gevonden; op onze afvrage, waar zijn heer bleef, antwoordde hij, dat zijn heer door de onverwacht bekomene kolijk in de rivier was gebleven.

Welke verklaring van Kie Bowo met zijn gevolg door den Rijksbestierder aangenomen was; daarop werd Samboddo gevleugeld, maar aan zijn heer Kie Dooro werd de vergiffenis geschonken, om rede dat hij werkelijk ziek was, echter dezelve wierd alleenlijk in de boete van Tjatoor wordt geslagen. Intusschen wier-

den de bezittingen van Kie Bowo, met die van zijn gevolg altemaal geplunderd, om rede dat zij lieden niet naar Kie Dooro hadden gewacht, toen hij ter ontlasting naar de rivier was gegaan. Terwijl de gevleugelde Samboddo als toen als gemelde dief wierd aangemerkt, en vervolgens gelast, om dien gevlugten dief op te speuren, en, als hij hem niet vond, moest hij zich in de plaats van denzelven stellen, waarbij hij vergeleken wordt als Hanirno Doosto, of als dievedrijver, en Hanirno lingo, of eerste treder in het dievenhuis.

Als iemand met een dief vriendschappelijk leeft, en deze dief zich ergens heen begeeft, of vlugt hij, met hem mede gaat vlugten, en wanneer deze boef bij gelegenheid wordt opgevat, dan moet men hem mede vleugelen en hem vervolgens niet alleen uitkleeden, maar ook alle zijne bezittingen afnemen, en bovendien hem in de boete van asto worro condemneren, om dat hij verdacht wordt gehouden, dat hij het met dien dief hield, dan wordt deze ook genaamd Ka-margo boijo, dat is, beslommering op weg ontmoeten.

Voorts alle soorten van misdaden worden bepaald zich van de bezittingen van den pleger meester te maken, waarvan wordt besteed, om eene stad te stichten, maar voor het opbouwen van een tempel, of een Konings hof, dan wel een grafstede, mag van dit geld geen gebruik gemaakt worden, om reden dat den hemel zulks mishaagt.

Als men bij een kerkhof komt, dient men het volgende te bidden: La illa ha ille lah, wahdahoela Sarie Kalah, lahool mool Koewala-hool hamdoe, ijoohdjiwaijoe Midoe, ammoe toewobadan, biijadi halle rooh, dat is, daar is geen God dan God, die niet mag gespot worden, die het leven aan de menschen schenkt, die de dood derzelve naar zijn ondoorgrondelijke wijsheid en wil beschikt, en die eeuwig onbewegelijk blijft.

Wanneer men een dievehuis van ander kwaad gespuis ledig vindt, en men erkent uit belangzucht dit voor het zijne, zoo moet men zijn bekentenis houden, en hem direct als een dief opvatten. Ook moet diegeen opgevat worden, welke de voetsporen van een dief, om hem te onderschragen, voor de zijne erkent.

Als iemand bestolen is, en hij de voetsporen der dieven niet kan ontdekken of bewijzen, zoo kan hem ook geen regt gedaan worden, want dit wordt genaamd Kasirnan tilas, dat is, voetsporen der dieven uit het oog verliezen.

Verondersteld, men heeft de voetsporen der dieven ontdekt, echter geen kennis aan den Bekkel daarvan gegeven, kan mede geen regt van den Fiscaal geëischt worden, wijl zulks genaamd wordt Tjeling Barem, dat is, zich niet wel van zijn pligt kwijten.

Als men de voetsporen der dieven vervolgt tot aan een ander huis, in dit geval wordt de man van dit huis opontboden, en als hij niet verschijnt of in lange niet voor den dag komt, moet men personen nemen tot getuigen, welke gehouden zullen zijn, om zich ten huize van dezen verdachten man te begeven, en, indien hij bij ondervraging ontkent, of niets daarvan weten wilde, of dat hij onder het praten de sporen der dieven met zijne voeten uitmaakt, moet men hem als een dief aanmerken en verongelijken; vervolgens moet hij het gestolene goed van diegene vergoeden. Zoo wel, als men hem bij die gelegenheid slapend vindt.

Als een persoon bij iemand komt, en bij zich had een dieven schaar, en de huisman zulks wetende hem niet wilde opvatten, dan wel aan zijne Loera niets daarvan wilde rapporteren, moet men hem alle zijne bezittingen afnemen, en hem in de boete van Tjatoor worro bovendien nog condemneren.

Maling Rodjo Pennie beteekent steler van zijn heers goed. Maling raras, schaker van een anders vrouw. Maling arep, niet van zints, om het geleende goed wederom te geven. Maling Temmon, van het gevonden goed geen getuigen genomen, zoo dat de eigenaar daarvan bij ontdekking regt heeft, om hem dit goed aanstonds weder af te nemen, en, bij aldien hij dit goed niet compleet vond, moet de vinder daarvan maken, dat het ander ook bezorgd wordt, en vindt hij zich buiten staat om dit te doen, moet hij in de boete gecondemneerd worden van Tjatoor worro. En dan krijgt hij ook een naam van verkooper van het gestolen goed.

Als een persoon een buffel, koebeest, paard of een schaap, het zij man of wijfje, bij iemand verpandt en een dezer dieren jongen kwam te werpen, moet de eigenaar (indien de tijd van zijne belofte al verschenen is) dit jonge beest appart uitlossen, wijl de pandhouder dit beestje heeft gevoed en opgepast.

Als een kleed bij iemand wordt verzet, en de houder hetzelve draagt, zoodanig dat het half sleten geworden is, zoo is de verzetter verpligt, om het geld daarvoor bij aflossing te verminderen.

Als een vrouwmensch geld van een manspersoon leent, en zich daarvoor haar persoon ten pand stelt, en gemelde manspersoon haar kwam te beslapen, indien haar wettige man zulks ontevreden betoont, zoo moet dit vrouwmensch vrij verklaard, en alle de bezittingen van den pleger geplunderd worden.

Als een Prijajie aan zijn mede collega geld schuldig is, en hij stelt bij hem een van zijne dienstmeiden er voor ten pand, en zij door hem beslapen wordende, en haar heer hierdoor niet te vreden zijnde, moet men de bezittingen van den pleger afnemen, en het debet van den verzetter kwijt schelden.

Als men wat verliest, iemand daarin ten onregte beschuldigt, moet men hem twintig duizend Sigers, waarvan tien duizend voor den Vorst, en de andere voor den onschuldigen persoon doen betalen.

Als een kleed van een vrouwmensch door een onbekende gestolen en zij kwam te zien, dat zulks door een manspersoon is gedragen, pretendeert zij somwijlen daarover regt, zal gemelde manspersoon twintig duizend Sigers in de boete gecondemneerd worden, en bovendien moet hij de waarde van dit kleed vergoeden, en dan wordt zulks genaamd Sang-groho Hakirdo, dat is, de hond bespringt de teef.

Als men een stuk goud boven de zwaarte van een ropij vindt, moet terstond aan den Vorst worden aangeboden, in dat geval zal de vinder door zijn Hoogheid wel beloond worden, omdat hij zijne opregtheid hier in heeft aan den dag gelegd. Edoch zoo hij dit niet doet, zullen hem zijne bezittingen afgenomen worden, en hij wordt vervolgens genaamd Kasettio boijo, dat is, onopregt subject.

Als een rijk man wel van beesten, goud-, zilverwerken en schoone tuinen of vruchtboomen voorzien is, en hij wil daarvan niets uitdeelen of geven, zoo behoudt een vroome Vorst het regt, om de helft van zijne rijkdommen te doen afnemen, om rede dat hij een vuil rijkdom bezit.

Ook vermag een Vorst de bezittingen van dengeen af te nemen, welke den wandel der Hislamsche Natie niet navolgt, dan wordt dit geld besteed tot het koopen van vaartuigen, gereedschappen; om dat de Vorst vaartuigen tot den oorlog noodig heeft, dan wel wordt dit besteed tot het uitbetalen der tempel- en stads-arbeidslieden.

De volgende vijf berekeningen dienen bij het maken der wegen of Paseebanen geobserveerd te worden, als, eerstens Boemi,

dit beteekent eenvoudig aardrijk, echter bij dezen zin wordt dit verstaan, standvastig. Tweedens, Karto, welvaren. Derdens, Kollo, ramspoeden. Vierdens, Kallie, geldverkwister. Vijfdens, Singngoro, vele ziektens, die onder het menschdom heerschen. Daarom dient zulks onvermijdelijk geofferd te worden en welke maaltijd eenvoudig bestaat in roode Paap (pap?), en tempelrijst, en het gebed dat men daarover doen moet, moet wezen doongo Ardjoeno. Terwijl des nachts daarop en de volgende nachten de Moekadams of groote Papen en mindere dito beurtelings al biddende moeten rondgaan, en in de Koran lezen, mitsgaders brieven aan de Predikanten, die ver afgelegen wonen, afvaardigen, waarin hen om hun zegengebed wordt verzocht, en het boetgeld van voren gemelden overtreder van den Hislamschen wandel aan hen overgezonden worden, op dat zij gewillig hunnen zegen geven, wijl de Profeet Mohamat zegt, dat alle geleerdheden en wetenschappen kunnen afgekocht worden. Als een Predikant wat van iemand, het zij een kleedje of spijze vraagt, en hij merkte dat de gever zulks uit een opregt herte doet, dan zal hij het aannemen, anders niet. Als een Vorst aan een Hermijt wat vereert, zal hij zoo wel in de wereld als in den hemel gezegend worden.

Al een persoon wat absent raakt, en hij niet weet door welke wegen of middelen zulks kan verloren raken, moet hij zich bij zijne buren of bij anderen direct begeven, en hun dit vertellen; indien een onder die boel door knaging zijns gewetens hier over boos wierd, dan heeft men regt om vergoeding van het verlorene van hem te vorderen, en dan wordt hij genaamd Oesik Koema resik, dat is, de innerlijke gevoeling heeft hem verraden.

Als iemand de sporen van een dief zoekt en een ander zich ongenoodigd bij hem vervoegt, om mede te helpen opspeuren, dan wel dat hij onverzocht op dat oogenblik een dief apprehendeert, en daarbij gedeeltelijk de door dezen dief gestolene goederen heeft gevonden, echter geen getuigen daarbij genomen, dan wordt hij aanstonds als een dief aangemerkt, en al het gestolene moet hij vergoeden, zoo niet, dan moet hij maken, dat het mankerende goed ook nog aan den eigenaar wordt bezorgd, vervolgens wordt hij genaamd Maling Hanopo, dat is, een vrijwillige bekentenis; dan ingevalle hij dit ontbrekende goed niet ten voorschijn brengt, dan wordt hij in de boete verwezen van Sad worro of zes realen.

Als men de sporen van een dief navolgt tot bij de woning van iemand, bij wien de dief wordt opgevat, zoo de vatter bij deze gelegendheid getuigen heeft, kan de vergoeding van het gestolene goed van den persoon, die dit huis toehoort, geëischt worden, en hem boven dien ook nakend uitkleeden.

Als een lijk van een dief voor iemands deur wordt gevonden, zoo wordt de onbekende werper van het lijk genaamd Sidem Premanem, dat is, heimelijke lijkwerper.

Als een persoon een lijk voor iemands deur ziet uitgestrekt liggen, en hij direct aan een ieder of aan den man van dit huis zelfs vertelde, zoo moet die verklikker beschuldigd worden, dat hij dit lijk aldaar gelegd had, en indien men wiste, dat de vermoorde hadde een broeder, welke in het mede bezigtigen van dat lijk het niet voor zijnen broeder wilde erkennen, dan wordt hij dadelijk als een dief opgepakt.

Soerio Alam heeft alle zijne troepen de wellevendheid onderrigt, en bijzonder aan den Vorst van Java heeft hij de verpligting of wandel van een Vorst, Fiscaal, Hoofdman, Wedonno en Mantries voorgehouden, mitsgaders de houding der Hislamsche Religie, wijl een Vorst door God is magtig gemaakt, om te kunnen regeren.

Wanneer men geene bedestonden verrigt, dan begaat men groote zonde, zoo wel als men zijn evennaasten onschuldig om het leven brengt, als mede die, welke vuile kost eet, of andere vuile dingen doet; zijn Profeet verzaakt; zijnen evennaasten verloochent, aan den inhoud der Kitab of bijbel geen geloof hecht; echter die aan den grooten God niet gelooft, wordt aanstonds van kant gemaakt.

De ondertemeldene zijn de geboden van den Profeet Mohamat. Gij zult geen onreine spijze aanraken of nuttigen, want dit is nadjis of onheilig. Gij zult geene vuiligheid of pis aangrijpen. Gij zult geen mensch-, kikvorsch- of rotte eter worden. Gij zult geen arak drinken, wijl zulks bij een duivelsche pis vergeleken kan worden. Komt een arak zuiper te sterven, zal hem in de hel gesmolten lood in den mond gegoten worden, doch hoe heet het wereldsche gesmolten lood ook zijn mogt, het gesmolten lood van de zevende hel is nog heeter.

Voorts zijn gemelde geboden van den Profeet Mohamat gevallen op den Vorst Soerio Alam, welke alle zijne onderdanen daaromtrent ten allerstriksten voorhield, en hen tevens onderrigtte den handel en wandel der Hislamsche Religie, doordien hij

Soerio Alam zich met zijne onderzaten ten deze opzigte altoos gelijk stelt.

Waarop de Fiscaal zijn Hoogheid betuigt, dat diergelijke orders zeer zwaar zijn om uittevoeren, en dat hij derhalven verzoekt, om van zijn ambt ontslagen te mogen worden, doch Zijn Hoogheid beval dat hij dit moest volbrengen, wijl niemand anders zijn Rijk kon bestieren en ophelderen als hij, dewijl vele menschen geen arbeid hebben, en kunnen bij gevolg ook niet aan de kost komen. Dat hij Fiscaal wel wist, welke bevelen van hem zullen kunnen uitgevoerd worden. Daarna zegt Soerio Alam tegen den Rijksbestierder, dat Hoogstdezelve Kie Toijo Marto aanstelde tot hoofd over de wateren des tempels, en die van het land; waarop den Rijksbestierder de gemeene lieden, en ieder der Mantries bekend maakte, dat zoo haast Kie Toijo Marto een rivier of beek wil dempen, om het water naar deze of gene plaatsen te doen stroomen, hun lieden zulks vooraf door bekkenslag zal worden geadverteerd, ten einde zij hem in dit dempen mede kunnen helpen. En wanneer zij lieden het geluid der bekkens hooren, zich niet aanstonds naar de sluis begeven, zij lieden in de boete zullen worden geslagen van hun eigen kapmes en Patjol, welke beide door hen lieden persoonlijk aan de plaats der bestemming aan Kie Toijo Marto moeten worden afgegeven: doet u lieden dit niet, dan wordt u lieden bovendien nog in de boete geslagen van een paard en een piek. En na dat deze orders van Soerio Alam uitgevaardigd zijn, wierd een ieder daarover zeer bevreesd.

Degeen, welke een Djoonk land bezit en water van Kie Toijo Marto in zijne rijstvelden bekomt, moet acht bossen Padij aan hem Kie Toijo Marto daarvoor vereeren, ook neemt de Rijksbestierder aan, om de pakhuizen van den Vorst met geld te vullen, om reden dat die Vorst met de Europezen wilde oorlog voeren.

Waaromtrent de Rijksbestierder raadpleegde met de Fiscaal en Hoofdman, welke laatste zeide. Ik ben hierin niet gereguleerd, daarom verdien ik dat mijne bezittingen afgenomen worden, maar dat zulks heimelijk zonder iemands weten geschiede. De Fiscaal gaf daarop ook in diervoegen aan den Rijksbestierder ten antwoord. Daarop wierd een der pakhuizen met een gedeelte van des Rijksbestierders, Fiscaals en Hoofdmans contanten geveild.

Vervolgens gaf Soerio Alam vier bevelen uit, te weten, eer-

stens Toto, 't welk simpel, honnet, beteekent, maar dit bevat bij deze stijl een andere bedoeling in zich, en dat is, bij koopen en verkoopen van buffels, koebeesten, paarden of schapen, zich van een briefje te voorzien, wijl somtijds gestolene beesten mede kunnen worden verkocht; zoo ook bij koopen en verkoopen van oliphanten en kameelen, en als dit niet geschiedt, wordt die geen in de boete gecondemneerd van drie realen. Tweedens Titi beteekent: als een persoon huwen wil, moet hij vooraf van een bewijsje voorzien zijn, zoo niet, wordt hij in de boete van drie realen gecondemneerd. Derdens Praniti beteekent: als men een buffel, of koebeest wil slagten, dient men insgelijks van een briefje bevorens voorzien te zijn; in contrarie geval, wordt hij als even in de boete gecondemneerd. Vierdens Gemmie beteekent: als men op de markt wat koopt, en daarvan, volgens oude usantie, niets aan het Hoofd der markten wat zegt, omdat hij niet gaarne tol wilde verliezen, als dan zal die geen bij betrapping in de boete van acht duizend Sigers gecondemneerd worden, en als hij over een tolpoort passeert, geen Tjap of bewijs van het Hoofd der markten aan den bander kan toonen, mag de bander van deze tolpoort hem al het geen dat hij bij hem vindt, zonder tegenspraak afnemen.

Des vorsten troepen worden onderhouden met de geplunderde gelden van degene, welke geen bedestonden verrigten, en ook van degene, welke op de markten koopen, geen tol betalen, wijl van dit geld ook een gedeelte van des Vorsten huishouding uitmaakt. Edoch indien de vroomen of de hermijten zich aan iets mogten komen schuldig te maken, zoo zal den Rijksbestierder hunne bezittingen net zoo wel als andere afnemen en daarvan aan andere vroome zielen weder uitdeelen; de reden dat men deze menschen ook niet verschoont, is omdat zij aangemerkt worden als de Spijkers des Vorsten Rijks. Zoo als bij voorbeeld, een groot Heer, die mag noch als bemiddelaar, noch als afmaker van eene zaak, die buiten zijne ambtsbetrekking is, ageren, zoo wel, als dat hij spreekt, dat hij niet mag spreken, dat is buiten de regel, of dat hij te zitten kwam op eene plaats die voor hem ongeschikt is, dat is ook een verbod. En bijaldien hij eene zaak of verschil, dat hij zich niet mag aantrekken, afmaakt, dan wordt hij vergeleken bij een Paap, die op de markt zit, om wat te erlangen, of liever bij een Koning der roskammers, in dat geval, wordt hij in de boete van Asto worro geslagen, zoo niet, moet hij moment-

lijk zijn bediening nederleggen, om de dienst van een Fiscaal waartenemen, echter krijgt hij er bij een schandnaam van Pipikat Djantroong, een zoeker, of liefhebber van bij ieder te loopen, om twisten bij een te vergaderen, en indien hij zich naderhand buiten staat bevond, om de dienst van een Fiscaal langer te aanvaarden, dan wordt hij vernederd tot een Kabayan, want als een groote Paap zich ook slecht van zijn pligt kwijt, wordt hij ook verlaagd tot een Mandoor van de passer.

Als een Vorst niet regtdoening is, mogen de groote Papen en Predikanten en verdere Hofsgrooten zijn Hoogheid wel eenigen raad geven, zoo niet, zal zijn Rijk te gronde gaan.

Er was eertijds een bejaard man, die den Almagtigen Schepper bad, om eene jonge vrouw te mogen hebben. God heeft zijn smeken aangehoord, en gaf dien ten gevolge hem eene schoone vrouw. Het gebeurde eens dat een mooije jongeling met name IJoogo voorbij ging en zag, hoe dat die oude man zijn jonge vrouw carresseerde. Deze jongeling, die daarover minnenijdig is geworden, sprak aldus: die oude man voelt zijn hooge jaren niet, met wie stond hij toch, met zijn dochter, kleindochter, of met zijne vrouw? Dit zeggende, nam hij die vrouw weg. De oude man begaf zich zonder talmen tot denFiscaal van Soerio Alam, zeggende: Fiscaal! ik verzoek van u regt, over dat iemand genaamd IJoogo mijn vrouw ontvoerd heeft. IJoogo wierd gevraagd, waarom hij zulks deed; hij ontkende de zaak, en antwoordde, dat die jonge vrouw zijn eigen was. Deze jonge vrouw gevraagd wordende, repliceerde daarop, dat zij nooit een oud en tandeloos man had. Hoor oudje, gij verliest, uw proces kan geen voortgang hebben, door dien dat vrouwmensch u niet kent. Die grijsaard zeide daarop zeer bedroefd: ik verwonder mij hoe dat mensch mij in het eerst zoo sterk liefkoosde en mij bij alle gelegenheden genoegzame blijken daarvan heeft gegeven.

De Rijksbestierder nam toen op zich, om die questieuse zaak af te maken. In een langwerpige korf wierd een dwergje gedaan, en die grijsaard moest deze korf rond dragen, hem zeggende, dat hij hierdoor zijn proces zal gewinnen. Hij deed dit al mompelende, zeggende onder het gaan, dat de Fiscaal zijn affaire niet wel decideerde. Zij zeggen, dat de Fiscaal de landen opheldert, dat blijkt nu met mijne zaken heel anders, want ik word bij hem niet vertrouwd, zulks heb ik van hem niet verwacht. Als dit geschied was, nam IJoogo gemelde

korf op, en bragt die vijf en twintig keeren rond, zeggende bij zich zelfs overluid: als ik gewin, zal ik bij den Rijksbestierder dienen. Daarna wierd het dwergje daaruit genomen, en gevraagd, wat die beide gedurende dat zij rond gingen ieder afzonderlijk hebben uitgelaten? het dwergje verhaalde daarop zoo als de uitlatingen van een ieder hier boven gemeld. Waarop IJoogo zijn proces verloor, en hij wordt genaamd Hingnga-wadi Nirrogo, dat is, een slimme dief, en wordt boven dien nog in de boete geslagen van Eko goeno, of een real, en Tjatoor worro, en die grijsaard bekomt een honderd duizend Siegers tot het goed maken zijner schande. Diegeen, welke zijne voorgezette als hij historie krijgt, voorbij gaat, en zich eerst bij den Fiscaal of Rijksbestierder begeeft, wordt hem de volgende in de boete geslagen. Een Dipattij of hoofd Regent moet betalen een honderd en vijftig duizend Siegers. Een Kendogo lante of Regent een honderd en vijfduizend Siegers. Een oembool oembool of een die rang heeft boven de Loeras, vijf en vijftig duizend Siegers. Een Loera vier en veertig duizend Siegers. Van welke boetgelden de helft aan den Vorst, en de ander helfte aan den Fiscaal afgegeven moeten worden.

Als iemand boven den nek gewond is, wordt de dader daarvan een honderd en vijftig duizend Sigers in de boete gecondemneerd en, als deze wond gevaarlijk is, zoodanig, dat de lijder hierdoor ongelukkig kan worden, moet men hem drie honderd duizend Siegers doen betalen. Indien zulks bij een vrouw mensch plaats vond, wordt de bedrijver in de boete van een honderd en vijftig Sigers gecondemneerd. Dan ingevalle een manspersoon of een vrouw mensch een wond beneden den nek bekomt, worden de daders daarvan in de boete van een honderd en vijf duizend Siegers verwezen.

Als iemand slagen van een ander boven den nek krijgt, en hij er getuigen kan bij brengen, wordt de dader daarvan in de boete geslagen van een honderd en vijftig duizend Sigers; echter bekomt hij deze slagen onder den nek, dan moet de bedrijver betalen een honderd en vijf duizend Siegers, doch indien men bij diergelijke gelegenheden geene getuigen kan bijbrengen, kan zulks niet voortgeprocedeerd worden.

Als men een reeds gevleugelden dief in zijn erf krijgt en zulks ook vele menschen wisten, echter voor dat hij den Fiscaal hiervan kennis geeft, gemelde dief weder kwam te vlugten, zoo wordt diegeen in de boete gecondemneerd van veer-

tig duizend Siegers. Zijn er twee dieven, dan tweemaal zoo veel, waarvan de helft der boetgelden den Vorst toekomt.

Als men een dief vleugelt, en zijne banden geraakten los, waardoor hij weder echappeert, en wanneer men hiervan eerst den vorst en niet den Fiscaal kennis geeft, dan wordt men in de boete van een honderd, en zijne onderhoorige dertig realen, geslagen.

Soerio Alam heeft met zijne onderdanen geredeneerd over vijf honderd en zeven zaken, echter hij heeft zulks tot vier en veertig verkleind, het eerste is Tartah of dief, 2°. Kartah, een aanmoediger der dieven. 3°. Hisakah, een dieveberger. 4°. Bojakah, die zich met eten en drinken met een dief vermaakt. 5°. Sarakah, de raadpleger der dieven. 6°. Sagotrah, de bewaarder der gestolene dievegoederen. 7°. Sakoetah, die een dief tot zijn buurman heeft. Alle de daders dezer schelmstukken worden bij ontdekking zonder pardon vast gebonden en gestraft.

Als iemand bij dag bij een ander komt, en heeft eenige bossen padij uit zijne schuur beneden gebragt, wanneer zulks door den man van den huize belet wordt, hij met den eigenaar hierdoor handgemeen raakt, zoodanig, dat de een gewond wordt, zal de wondtoebrenger in de boete gecondemneerd worden.

Voorts hebben de dieven zeven benamingen 1°. Maling Admo, dat is, een liefhebber om iemand te steken. 2°. Maling Retno, een liefhebber om geld te stelen. 3°. Maling Djiwo, een moordenaar. 4°. Maling Raras, een schaker der vrouwlieden. 5°. Maling Kaboenan, een onnutte dief, die in een erf komende niets heeft opgedaan. 6°. Maling Atimpooh, dat is, een goudsmid, die zich zonder ergens heen te begeven, altoos kan stelen. 7°. Maling Arep, dat is, wat men van iemand leent, nooit denkt wederom te geven. Alle daders dezer kwade bedrijven worden mede bij ontdekking vast gebonden en gestraft. De volgende vijf andere zaken zijn deze, 1°. Estrie Tjendollo, dat is, vrouwen die met malkanderen disputeren. 2°. Asto Tjendollo, mannen malkanderen twist redenen. 3°. Sabdo Tjendollo, vrouwen elkanderen scheldwoorden toeduwen. 4°. Sabdo Paroeso, mannen die malkanderen uitschimpen. 5°. Sang-groho Wirotommo, een man, die de vrouw van een ander slaat. Sanggroho Wetjonno beteekent een man, die met geweld een anders vrouw wil vatten, deze verdient gedood te worden; zoo niet, dan wordt hij door den Vorst van alle zijne bezittingen geplunderd.

De Fiscaal van Soerio Alam heeft ook vijf zaken ontwikkeld. 1°. Hang-genidah, een brandstichter. 2°. Hang-ngekowarno, iemand met vergift ombrengen. 3°. Djawang Karih, een oproermaker. 4°. Rodjo wisoeno, een kwaad brouwer. 5°. Pollo darah, dat is, andere mans vrouw of kind kastijden; indien de mishandelde vrouw of kind niet te vreden is, zoo kan de dader daarvan om het leven gebragt worden, zoo niet, dan wordt hij geconstringeerd te betalen drie honderd duizend Siegers, waarvan een honderd en vijftig duizend den Vorst moeten worden aangeboden: echter diergelijke penningen zijn geene middelen van bestaan van den Vorst, wijl deze gelden gedeeltelijk weder uitgegeven worden aan de geestelijken, die God ijverig bidden, en gedeeltelijk worden besteed tot het opbouwen der stad.

De Fiscaal geeft bij deze op drie zaken: 1°. Kirjo Winikirjo, dat is, het verschil van den kooper en verkooper, 2°. Toewowo tan Toewowo, het verschil van den pandhouder of gelduitleener. 3°. Witonno tan Witonno, het verschil van de loontrekkers.

Wanneer de hemelsche luchtstreek, juist op den eersten van het licht, betrokken of beneveld wordt, dit wordt vergeleken bij iemand, die historie krijgt zonder getuigen, of handteekening van den Fiscaal: in dit geval, wordt hij verongelijkt. Edoch indien hij dit niet verstaat, dan wordt hij in de boete van Asto worro geslagen.

Er zijn nog acht pleitgedingen om zaken te kunnen afdoen: 1°. Han-njollo-wadie, een zaak draaijen moet verongelijkt worden. 2°. Hakarjo dessie, een onkundige, die zich voor een regtsgeleerde uitgeeft, moet ook na bevinding van zijne affaire verongelijkt worden. 3°. Hanirroe Peksie, een valsche opgever, moet ook na vereisch van zaken verongelijkt worden. 4°. Hanir-ijookti harah, ontbloot van getuigen, of die van zijne affaire geen kennis aan den Loera heeft gegeven, deze moet ook als evengemeld behandeld worden. 5°. Hapontja Bakah, een dwarsdrijver tegen zijne kameraden, wordt ook, als even genoemd, gestraft. 6°. Hatoijo Martah, zijne belofte niet nagekomen, Ad idem. 7°. Ha oottah, een die van ijzer gedood is. 8°. Hapralaijah, als men een dief opvat, moet men getuigen nemen, zoo niet, wordt hij mede gelijk alle anderen verongelijkt.

De Fiscaal en de Hoofdman gaven het volgende op, Her-

koong-Rodjo Matenooh. Herkoong beteekent zuiver water in een karaf, geeft een heldere en doorschijnende vertooning. Rodjo, is een Koning, die niet van twee of drie woorden moet wezen. Matenooh beteekent eene verren afstand.

Bij voorbeeld als iemand tot Rijksbestierder Darmo Soelek-Sono, dat is, gezachhebber over 't geheele 's Vorsten Rijk en troepen bevorderd is, die moet in de Hislamsche Religie zeer wel bedreven zijn, ten einde hij in tijd van oorlog als anderzints geen ongemakkelijkheden ondervindt. Onder den naam van groote zonden worden de volgende zaken begrepen. Die geen bedestonden verrigt. Die iemand onschuldig vermoordt. Die overspel bedrijft. Die een vrijman verkoopt. Die brand zonder oorzaak sticht. Die iemand met vergift ombrengt. Deze allen verdienen zonder genade den dood, zoo mede die, welke geen geloofsbelijdenis deed. Die godloosheden spreekt. Die met leugens omgaat. Die allerlei soort van bloed zuigt. Die onreine spijze of drek eet. Die arak drinkt. Die amphioen schuift. Die altoos een heimelijke maaltijd uit gierigheid doet. Die hanen laat vechten. Zulks kan gezegd worden haram, of onrein. Die de spijze van een ander afneemt, is ook haram, echter mag deze niet ter dood gestraft worden.

Ook kunnen voor haram of oneetbaar worden gehouden de volgende insecten, te weten Laron (een aard worm) die echter uit vliegen kan, als zij oud wordt, Gangsir, een soort van springhaan, maar die zich bestendig in de aarde ophoudt. Walang, een regte springhaan, of andere soorten van diertjens, die zoo wel in het water, als op de aarde kunnen leven, als mede gevogelten, indien deze de gedaante hebben als adelaars mogen niet genuttigd worden. Rotten, of andere viervoetige diertjes, welke de gedaante hebben als bosch ratten of als tijgers en eliphanten, mitsgaders zwarte en ordinaire apen, pauwen, honden en varkens, deze twee laatste mogen niet eens in huis genomen worden, veel minder gegeten, en zoo zulks geschiedt, dan wordt diegene gestraft. Die de gedaante hebben als een kaaiman, schildpad, leguwan, slang en walang piloos, kleine springhaantjes, enfin, alle soorten van eijeren, die geheel wit, of gansch geel van binnen zijn, mogen mede niet genuttigd worden.

Ampoo, dat is een zeker soort van fijne bergaarde, die de Javanen eten, en het welk zoo uitziet als gebroken pijpestelen; zulks mag van regtswegen ook niet gegeten te worden,

om dat de menschen in de aarde worden begraven, en die weder tot aarde worden of verdwijnen, zoodat aarde voor zuiver en onzuiver kan worden gehouden, vermits alle reinig- en onreinigheden in de aarde worden gevonden. Maar diegeen, welke niet door Gods wil gestorven is, wordt vergeleken bij het Moostakmaal water, dat is, water zonder verlof bij iemand drinken, waardoor dit ongezond wordt.

Als men bedestonden wil verrigten, moet men die met een zuiver en opregt gemoed doen, moetende zulks op eene zuivere plaats, op een zindelijk matje of laken geschieden, zuiver kleed dragen en bedreven zijn in de belijdenis.

Vijf zaken worden in 't nemen van de banjoe woeloe of het heilig waschwater voor noodzakelijk gehouden. 1⁰. Een goede begeerte of zin hebben, 2⁰. het aangezicht wasschen, 3⁰. dito beide handen en ellebogen, 4⁰. dito boven het voorhoofd, 5⁰. de beide voeten wel wrijven. Het is zonde, wanneer men voornemens is, om vroom en heilig te worden, en men wordt het niet. Den mond wel spoelen. De palmen der handen schoon wasschen. Water in den neus trekken op dat dezelve schoon kan worden. De ooren, den nek en de voetzolen ook schoon wasschen.

Die bij de gebeden worden voor ondoorgankelijk gehouden, zijn de volgenden. Eerstelijk, indien onder het nemen van het water uit den Tempel iets onbetamelijks voorvalt, het zij dat men dit zelfs doet, of dat men een ander heeft zien doen, dan zegt men Batal of ondoorgankelijk, in dat geval moet men zich wat opschorten, en weder op nieuw dit water nemen, ook mag zulks niet op eene plaats, die vuil of morsig is, geschieden. Geen vuile kleeren dragen. Zorg dragen, dat niet uit onvoorzigtigheid de schaamte gezien wordt. Als men na gedane bedestond wat eet, en tusschen beide water drinkt, mag hij de bedestond, welke hij nog moet verrigten, niet weder hervatten, tenzij hij op nieuw het heilig water gebruikt. En nadat zulks geschied is, mag hij niet sterk gaan, sterke beweging maken, of loopen. Ook mag hij na het afnemen van dit water niet hoesten, of zijn neus snuiten, in dit geval, moet hij zich weder de novo wasschen.

Die een heilig leven wil leiden, moet zeer standvastig en opregt zijn in zijne gebeden, zijn ligchaam moet ook altoos onbesmet blijven in het tillen der handen, de ellebogen wijd van het lijf houden; als men den grond zoent, moet men zijn

rug wat dwingen of gedrongen houden met zijn aangezigt geheel op den grond. De palmen der handen digt bij zijn aangezicht, en de kniën niet wijd van elkander houden. Hij moet maken dat anderen altijd achter hem komen te bidden. Wat hij uitbrengt, moet zeer duidelijk zijn, en goede beweging maken, als het een volslagen geestelijke betaamt.

De Kapirsche en Djadahsche natiën kunnen ook Vorsten en Hoofdmannen worden, wanneer dezelve den Hislamschen wandel navolgen, een huwelijk doende op de Hislamsche wijze. Gelijk ook een burger, als deze wel van wezen en van spraak is en niets op deszelfs gedrag te zeggen valt, die kan ook als Hoofdman of Vorst, na examinatie van deszelfs bekwaamheden, gemaakt worden.

Door niet te stichten een godshuis, door niet te houden eene religie of geloof, door een grooten heiligen predikant onschuldig af te zetten, door het verplaatsen van een tempel, door het ruineren van grafsteden kunnen de beste landen bedorven worden.

De propheet Mohamat zegt, die geen gebed bij de intrede van een kerkhof doen kan, die komt niet in den hemel, ook moet men aan degene, welke nog nooit gevast hebben, geen dienst bezorgen. Op een vrijdag avond mag men niet vrolijk zijn, wijl God dat een gruwel is. In de vasten maand worden alle zondaren van de hel ontslagen, daarom mag men in de vasten maand geen mensch straffen. Die in de wereld wel leefde, wordt zijne zonde door God vergeven, zoo dat zijn goed leven hem geholpen heeft. Degeen, die een Hamal Saleh bezit, is zeer gelukkig, wijl dat woord beteekent het volgende: Een welmeenend en goedaardig karakter, die een doode uit eigen aandrijving ter aarde behoorlijk doet bestellen, de slechte wegen uit eigen motiven in order brengt; een tempel uit eigen gemoedsbeweging oprigt, en aan de armen altijd wel bedenkt. Men zegt, dat, als men geen goedheden bezit, men bij een gevoelloos stuk hout, of bij een beest wordt vergeleken.

Vijf soorten Kapirsche natiën heeft men in deze wereld, te weten: Kapir Heskie, Kapir Madjoesie, Kapir Djidik, Kapir Moeto djilah, en de Orang djadah. Indien zij goede en vroome kinderen hadden, zij verdienen Vorsten en Hoofdmannen te worden, daar en tegen kunnen de kinderen van goede en vroome menschen, geene deugden bezittende, geene Vorsten worden.

Soerio Alam zegt, dat het zeer betamelijk is, wanneer 's Vor-

sten onderdanen voor hunnen Souverein bidden, opdat het land welvare en hij een lang leven van den hemel geniete, mitsgaders rijk van troepen, vrouwen en contanten worde, vrolijk in de wereld leve, en opdat hij door een ieder gehoorzaamd worde. Dat zij onderdanen blijde moeten zijn, zij een goeden en considerablen Koning hebben, die het land opheldert. Terwijl degene, welke tegen zijne bevelen obstinaat zijn, mede den propheet Mohamat niet gehoorzamen kunnen, en bij gevolg ook aan God niet.

Een hardnekkig mensch tegen zijnen Vorst is een zondaar, wijl de Vorsten door den Almagtigen Schepper verheven zijn; wil een Koning zijn land wel regeren, zoo dient hij altijd nauwkeurig, echter ongemerkt, op te letten de personen, die door hem zijn bevorderd, gelijk de Papen, Fiscaals, Rijksbestierders, Mantries, Kabaijans of Loeras, en het in order brengen van zijn Paleis, of maken van Pasebanen enz., of zij lieden zich wel van hunnen pligt gekweten hebben, moetende ieder na rang equivalent behandeld worden.

Wanneer de Predikanten en mindere Papen zich in den tempel om te bidden bevinden, moet men op hun doen en laten naauwkeurig acht slaan, of zij hunne godsdienst al of niet wel verrigten. Tegen den Fiscaal zeide Soerio Alam de volgende. 1°. Gij moet Sorro Moortjoijo zijn, dat is, een zaak zonder gramschap decideren. 2°. Soorio Wedonno, bij afvrage of decisie van een affaire constant op een stuk blijven, Ja zoo standvastig en gespand, als de zon in de middagstond om twaalf uren. 3°. Hambirdo Wedonno, in het afmaken van een zaak goed onderscheid maken tusschen den winnaar en den verstootene. 4°. Hawi Djettro. Bij slecht weder van wind en regen geen zaak decideren. 5°. Handres Jonno, onder het pleiten eener zaak, de oogen van diegene recht opletten, of die ook wel bij zijne zinnen is, in tegendeelig geval, hem direct verongelijken.

Voorts dient men een naauwkeurige informatie te nemen van de buren, naast welke de man in kwestie woont, of deze een geloofbare man en goed van gedrag is, opdat men te weten krijgt de ware en valsche opgave van de beide partijen, wel lettende op de vier artikelen van Tirto regen, Karto riool, IJoogo werken, en Doporo leugen. Vermits de Vorst van Java eens verhaalde, dat er twee goede vrienden waren, de eene was genaamd Kie Temmen te Kajekten, en de

ander Kie Doporo te Pagoran; deze laatste, die aan den eerste geld schuldig was, wilde zijn debet niet betalen, waarop Kie Temmen zijn toevlugt tot den Fiscaal nam, zeggende, Heer Fiscaal! Ik heb Kie Doporo geld geleend, maar hij heeft zijn debet ontkend, waarom ik van u regt vorder. Kie Doporo wierd daarop ten eersten geroepen, op gedane afvrage blijft hij als nog volharden, dat hij Kie Temmen niet schuldig was. Toen zeide Kie Temmen tegen den Fiscaal, Heer! toen ik hem geld leende, heeft hij den paal van een Waring boom tot getuigen genomen. De Fiscaal vroeg, of hij Kie Temmen bij deze opgave standvastig blijft? Hij antwoordde, ja. Toen proponeerde Kie Doporo den Fiscaal, om dezen houten paal te gaan bezoeken. Hoe ver, vroeg de Fiscaal, zoude deze paal van hier wezen? och, antwoordde Kie Doporo, zeer verre. Daarop maakte de Fiscaal gereed, om niet naar derwaarts te gaan, maar om zich weder naar huis te begeven. Kie Temmen dit ziende, vroeg, Fiscaal, hoe is uw uitspraak hieromtrent? De Fiscaal antwoordde, Kie Temmen! gij hebt de zaak gewonnen, waarover Kie Doporo zeer verlegen werd, zoodanig als een zwakke gekko, of als een Tijger, die zijnen sprong heeft misgedaan.

Sing-ngoro Njotto beteekent een booswicht.

Bijaldien voor iemands deur of in de nabijheid van zijn omtrek of woning een lijk wordt gevonden, waaruit men zien kan, dat het vermoord is, zoo wordt de man, dien dit huis toekomt, in de boete geslagen. Echter als hij in staat is om binnen veertig dagen den moordenaar in handen van het gerecht te leveren, dan wordt dit boetgeld hem weder in natura gerestitueerd.

Sidem Kangienan, Sidem Hang-gagar, de eerste bevat in zich de geruchten van de reizigers; de tweede, te laat bij den Fiscaal gekomen. Sidem Memarah, in het rijstblok gestampt, echter niet aan den Fiscaal daarvan kennis gegeven. Sidem Premanem beteekent, hoewel men in een voorval in het rijstblok heeft gestampt, doch geen naricht aan den Fiscaal gezonden.

Als men een lijk vindt, moet men terstond aan een ieder bekend maken, en hetzelve daarna doen reinigen en behoorlijk ter aarde bestellen, op dat men geen zonde tegen God begaat, anderzins wordt ieder van de huisgezinnen, voor wiens deur of woning dit lijk gevonden is, in de boete geslagen van een honderd duizend Siegers, maar de Bekkel, die in diergelijke gevallen meer of beter als de dessasvolkeren weet, moet wel twee honderd duizend Siegers betalen.

Bij de regtbank gebruikt men nog de volgende zakelijkheden, te weten, Terko beschuldigen. Potro, beschuldigd door iemand, die van een bewijs of cachet van den Fiscaal voorzien is; Settio, die wezenlijk durft zweren; ijoomonno, die beschuldigd wordt wat gestolen te hebben, waar getuigen kunnen bijgebragt worden. Premonno, met een zeker bewijs, heeft men zijne dieverij ontdekt, waar ook getuigen kunnen bijgebragt worden. Hoeboijo, een onderlinge belofte. Paroeso, een geweldenaar. Njotto, de waarheid, daarom zegt het spreekwoord dat Paroeso tegen Njotto verliest, omdat een regtschapen souverein niemand zal dwingen, die de waarheid heeft gesproken, en Hoeboijo verliest tegen Oentoro, omdat hoeboijo slechts een belofte is. Bij voorbeeld, men beloofde om op een zekeren gestelden dag zich op de Paseban te zullen laten vinden, en men komt zulks niet na, dat is hoeboijo; oentoro beteekent 's Vorsten bevel, deze kan tegen Paroeso niet aan, omdat wanneer 's Vorsten bevel te laat wierd uitgevoerd of nagekomen, de Vorst de Justitie naar zijn wil kan constringeren.

Als een persoon in een regtbank met zijne getuigen niet overeenkomt, die wordt verstooten. Indien twee personen van elkanderen verschilden, de eene is ontbloot van getuige, en de ander heeft tien getuigen, echter zoo haast een van die tien fout of strijdig kwam op te geven, moeten alle de anderen verongelijkt worden, zoodat de eerste, die zonder getuigen blijft, de zaak wint, omdat hij opregt in zijne opgave is.

Drie zaken kunnen ook een Koningrijk ruineren, eerstens, als de Souverein, Hoofdman en Fiscaal niet trouw en opregt zijn. Tweedens, als een Vorst, vader, zoon en broeder te gelijk tot Fiscaals aanstelt. Derdens, als de Vorst den onschuldige verongelijkt, en den schuldige gelijk geeft.

De Koning van Minang Kabo verhaalde, dat wanneer getuigen van disputerende personen het volgende niet vooraf wisten op te geven, hunne ingebragte zaken voor onnut of verloren moeten worden uitgekreten. Eerstens, zij dienen te weten uit welke grondoorzaak deze disputen zijn voorgevallen, en of zij van den eene of anderens slecht gedrag zuiver kunnen opgeven, en waarin bestaat deze slechte conduite? Tweedens, zij dienen den eene en den andere eerst grondig te kennen, waar zij woonachtig zijn, en waarvan zij bestaan? Derdens, komen zij bij onderzoek niet overeen, waaruit ontstaan die verschillen? En zulks altijd houdende, kunnen zij, na den

aard der zaken, hunne processen niet verliezen. Het woord Sidik beteekent, zijt opletteud of doorslepen, Ekral, in procedure, Los, voldoende bewijsen, Bahinat, suffidiente getuigen.

De Fiscaal had acht wetten, te weten: Tjino, bewijs. Bookti, aanleg of toeleg. Larie, de voortgang eener zaak. Seksie, is eenvoudig getuigen, maar ook eene zaak appelleren. Premonno, zeker. Hoeboijo is wederzijdsche belofte, maar beteekent ook een kundige, die van een schriftuur voorzien is. Hoentoro, 's Vorsten bevel. Bowonno, algemeene of bekende orders. Terko beteekent, volgens het algemeen gebruik, beschuldigen, maar ook aanleggen, of hoedanig men zal aanleggen om een proces te winnen. Potro is, naar den wil van de zaak of stijl, mede dubbelzinnig, echter men kan ook zeggen, zich van eene handteekening van den Fiscaal voorzien. Verondersteld dat de Fiscaal gemelde handteekening verleent, is zulks toch vruchteloos, wijl zulks tegen een Seksie niet aan kan, hoe zeer men door den Fiscaal ondersteund wordt, men zonder voldoende getuigen toch het proces kan verliezen.

Er zijn verscheiden pleitgedingen, welke door beambte personen worden uitgevoerd en gedecideerd, te weten: bij de regtbank worden ook affairen afgemaakt. Bij de Paliworro of kleine Fiscaal. Bij de Toetoor Prabeo, dat is, wanneer de partijen wederzijds te vreden zijn, biedt ieder afzonderlijk den Fiscaal voor zijne moeite eenige contanten aan. Getuigen kunnen ook zaken onder de hand afmaken. Alle zaken of verschillen, welke door de Fiscaals gedecideerd worden, geschieden met voorkennis en goedvinding van den Vorst.

Als een Fiscaal een onschuldige verongelijkt, of aan den schuldige gelijk geeft, die wordt vergeleken bij Dento Denti, Koesoemo, warso Sarie, Tjokro. Het eerste beteekent een eliphant, het tweede de slagtanden daarvan; als deze laatsten uitgevallen zijn, kunnen niet weder ingezet worden. Het derde een ontlokene bloem, welke niet meer tot jonge bloeisels gebragt kan worden. Het vierde beteekent regen, welke van den hemel gevallen, niet weder naar boven gebracht kan worden. Het vijfde bloed. Het zesde krijgswapen, indien met deze iemand een steek wordt toegebragt, zal er gewis bloed uit komen, niet alleen, maar de wond kan ook zonder teeken niet weder heel gemaakt worden.

Maar een goed en opregt Fiscaal zal affairen decideren conform de in de schriftuur beraamde wet, willende liever den

dood ondergaan of met den man in kwestie sterven, als zijne regtvaardige zaak verongelijken.

Wanneer men voor den Koning of voor een van 's Vorsten familie verschijnt, om een bediening of wat anders te vragen, zonder vooraf aan den Rijksbestierder kennis te geven, die wordt in de boete van Asto worro en Trie worro geslagen, wordende daarbij vergeleken bij een hongere tijger, die naar een buit loert.

Als een persoon ongeroepen bij den Koning komt, zonder dat iemand hem bij zijn Hoogheid introduceert, wordt hij met de dood gestraft. Ook moet men de doodstraf doen ondergaan aan dengeen, welke van zijn Hoogheids plantagie of anderzins durft iets nemen, wijl alle dingen, die den Vorst toebehooren, niet mogen worden aangeraakt, veel minder hoogstdeszelfs bevel of verbod overtreden. Zoo haast de Rijksbestierder zich met de dienstaffaire van den Fiscaal bemoeit, zal hij in de boete van Asto worro en Trie worro gecondemneerd worden.

Wanneer een Rijksbestierder of Fiscaal durft zich onderstaan iemand uit te huwelijken, zal ieder afzonderlijk in de boete van Asto worro en Trie worro geslagen worden, vermits de zaak van een Rijksbestierder is, landerijen of andere soorten van 's Vorsten gifte aan zijn Hoogheids onderdanen uit te deelen. Vermogende buiten speciale orders en approbatie van den Vorst, de Rijksbestierder niemand om het leven doen brengen, of van deszelfs bediening zetten, veel minder de partij opvatten van dengeen, welke bij den Fiscaal in verhoor is, in dat geval zal hij, als evengemeld, in de boete gecondemneerd worden.

Als men een dief krijgt, zich regelregt tot den Rijksbestierder begeeft, zonder alvorens den Fiscaal te kennen, wordt men in de boete van Asto worro en Doewie worro, en de Loera onder wien hij sorteert, ook zoo veel gecondemneerd, vermits men daarvan met zijne getuigen eerst den Fiscaal moet rapporteren, en daarna den Rijksbestierder, welke naar zijn welbehagen daaromtrent mag decideren, al was het ook dat hij de vrouw en kinderen van dien dief afneemt, zal hem geen kwaad wedervaren, want dusdanig is eigenlijk 's Vorsten wil en begeerte, en volgt hij deze niet, zal hij in de boete van Asto worro en Trie worro gecondemneerd worden, waarbij hij vergeleken wordt bij Doorgo Moerang Korro, dat is, een schraapzuchtig en inhalig mensch, die de wet overtreedt.

Degeen, welke uit een opregt en welmeenend hart een tempel of grafstede bouwt, die zal door God met eene groote menigte goud, zoo groot als de berg Kood, beloond worden. Die zulks niet gelooft is de Kapirsche Natie, welke gewoon is vroome menschen met schurken te koppelen of verkeeren, daarom worden deze Natiën door God gestraft, overeenkomstig dengeen, welke geen wettig huwelijk heeft aangegaan. Die komt ook niet in den hemel; goede en vroome menschen komen gewis in den hemel, echter zij mogen aldaar geen Himan of opperhoofd, maar wel een Paap worden. De afkomst van de orang djadah mogen wel, wanneer zij wettig huwelijk doen, Himan worden.

Als een Kapir zijne dochter geen Hislam wil laten worden, mag hij zijn eigen dochter wel verkrachten, indien hij genegenheid voor haar hadde, anderzins mag zijn zoon dit wel tegen zijn eigen zuster doen.

Als een Kapir zich in het huwelijk wil begeven, mag hij de Hislamsche Natie niet verzoeken, om voor hem bij den Paap te spreken, daartoe moet hij zijn eigen Natie zelf gebruiken, en als men zegt, dat dit door de Hislam geschieden mag, dat zegt niemand anders als de Kapir zelfs; en bijaldien de Hislamsche Natie hieromtrent de Kapirsche assisteert, die zal naar verdienste wreed gestraft worden.

Een dief verdient vermoord te worden, echter wanneer een dief een der Kapirsche Natiën massacreert, mag men hem niets anders doen, als zijne armoedige bezitting, indien hij deze hadde, af te nemen, want dit wordt vergeleken bij een ledig nest van eenen zwerm bijen, die vernield wordt. Edoch wanneer deze dief geene woning had, dan worden de links en regts wonende volkeren van die plaats, alwaar de moord voorgevallen is, ieder voor vijftig duizend Siegers in de boete gecondemneerd.

En mogt het gebeuren, dat gemelde dief de Loera van de dessa, of het hoofd van dezen Loera zelfs is, zoo zullen alle de dessasvolkeren, geen een uitgezonderd, behalven de Paap, en den man, die zich somwijlen juist met vasten ophoudt, in de boete geslagen worden. Wanneer een heer zijn onderdanen ordonneert om de woning van onder hem staande ondergestelden te plunderen, moet hij uitzoeken en chargeren degene, welke opregt van gemoed zijn, doch niettegenstaande zulks, wanneer een of meer daarvan, eenige van die geplunderde goede-

ren zich meester maken en schuil hielden, moet men hun weder alles afplunderen wat zij in de wereld bezitten, of dat een of meer zich van de plaats der plundering direct naar deszelfs woning begeven, zonder bij hunnen heer weder te keeren, zoo zullen zij alle goederen van den geplunderden man, weder aan hem moeten vergoeden, doch zulks wordt vooraf alles opgeschreven.

Als een kind of een jongman een diefstal begaat, zal de vader van dat kind niet als mede dief aangemerkt, maar in de boete van zestig duizend Siegers gecondemneerd worden, om dat hij zijnen zoon geen betere opvoeding heeft gegeven; voorts worden zijne regter en linker buurmans tot een schrik, op dat zij ook geene dieven worden, mede in de boete geslagen, wijl alle soorten van dieven 's Vorsten vijanden zijn.

En wanneer de Vorst zelfs dieven onderhoudt, zal zijn Rijk door God niet gezegend, maar duister worden. Als zijn Hoogheid de dochter van iemand tot zijn concubijn neemt, dient hij de ouders en verdere familie van haar voor niets te onderhouden en hen van alles, wat tot hun lijf behoort, te voorzien.

Alle goede voorstellingen van den Rijksbestierder, Fiscaal en Hoofdman mag de Vorst aannemen, indien zulks tot welzijn van zijn land kan strekken, en zoo zijn Hoogheid hierin anders handelt, dan wordt hoogstdezelve genaamd een Vorst van twee woorden. Edoch indien deze drie personen zijn Hoogheid niet opregt opgeven, mogen zijne verdiensten gestraft worden.

Zekere hiervoren gemelde Kie Doporo zijn land met de daarin staande boomen en verdere plantagiën aan zekeren Kie Wesseso verpacht hebbende, heeft deze laatste dadelijk een put in de dessa doen opdelven; terwijl men hiermede bezig was, heeft de pachter een partij goud en zilver daarin gevonden. Kie Doporo dit ziende, wilde zich dat alles toeëigenen, zeggende: dat hij wel het land, maar geenzins de in de aarde liggende schatten daarbij had verpacht. Maar Kie Wesseso weigerde zulks aftegeven, antwoordende: Ik heb dit land met al het geene dat op- en in de aarde is gepacht. Waarop zij zich te zamen naar den Fiscaal begaven, den Fiscaal hun onderlinge twist opgevende, antwoordende de Fiscaal: Er is de Vorst alleen, die de geheele landen bezit, wijl landen niet verkocht mogen worden, maar wel de opbrengselen daarvan, waardoor Kie Doporo zijn proces verloor, echter heeft de Fiscaal het goud van

Kie Wesseso gerequireerd, latende hem alleen het zilver behouden. De Fiscaal zijn Hoogheid hiervan verwittigende, wierd Kie Doporo in de boete van Trie worro geslagen en kreeg daarbij den naam van Hang-roepak Soddoro, dat is, een onwelmeenende land verpagter.

Als een zeker vrouwmensch voor den Regter verschijnt en bekende, dat zij door een manspersoon tot overspel was gedwongen, en zij hierover niet te vreden was; indien zij den Fiscaal niet den eigensten dag daarvan had kennis gegeven, zoo zoude haar ingebragte proces niet aangenomen worden, veel minder zoude zij geaccepteerd worden, wanneer hare woning een dag verre van de hoofdplaats afligt, en zij den Fiscaal den derden dag na datum eerst daarvan kennis geeft, doch ingevalle de Fiscaal een diergelijk proces aannam, zal hij in de boete van Asto worro gecondemneerd worden, zoo niet, dan wordt hij overgebragt in een bosch, alwaar hij veertig dagen lang moet doorbrengen, waarna hij genaamd zal worden Wong Mendem Linarihan, dat is, een overtreder van de wet. Er is een zeker persoon door iemand mishandeld geworden, zoodanig dat hij daardoor een wond bekwam en aan welke hij ook overleden is, echter de dader daarvan heeft zich onder die tijd weg gemaakt. En hij iemand, voor dat hij den geest gaf, heeft gesproken als volgt: Ik neem u, omdat gij bij de mishandeling tegenwoordig waart, tot getuigen dat Kie Prono te Margo, die mij zeer wel bekend is, mij een wond heeft toegebragt; dit zeggende verliet hij de wereld. Zoo heeft deze persoon zich verpligt bevonden, om den Fiscaal daarvan terstond te verwittigen, gelijk geschiedde; daarop wierd de misdadiger opontboden en, na beide partijen onderzocht te hebben, wierd Kie Prono verongelijkt en gestraft.

Wanneer personen malkanderen disputeren, en een daarvan zijn proces kwam te winnen, hij zich momentlijk daarna bij een ander heer engageert, van het doen verplaatsen van zijn hutje niets aan den Fiscaal kennis heeft gegeven en, de Fiscaal zulks te weten krijgende, zijn gewonnen proces weder zal vernietigen en die van zijn tegenpartij doen winnen, bovendien wordt hij in de boete van asto worro en Tjatoor worro gecondemneerd, wordende hij daarbij genaamd Hambagas Sadie, dat is, den Fiscaal voorbij gegaan.

Als een vrouw mensch opgeeft, dat een ander manspersoon haar wilde opvatten en zij oogenblikkelijk hierdoor geen leven

maakte, dat verscheiden menschen daarvan kennis dragen, vermag de Fiscaal haar zaak niet aannemen, en dan wordt zij genaamd Hanir Peksie, dat is, iemand misgestoken.

Wanneer iemand beschuldigd wordt een diefstal begaan, of iemand met een piek gestoken te hebben; en hij heeft zulks werkelijk gedaan, echter direct tot God bekeerde, zoo mag men hem niet meer als een vagabond aanmerken.

Indien iemand zijn eigen familie, zonder voorkennis en bewilliging van den Fiscaal afplundert, en deze familie van hem niet te vrede is, wordt hij in de boete van Asto worro en Doewie worro geslagen en welke gelden den Vorst moeten worden aangeboden, voorts alle soorten van plunderingen mogen niet zonder bewilliging van den Fiscaal geschieden. Zelfs de Fiscaal, Hoofdman en Rijksbestierder mogen zulks niet zonder voorwetenschap en toestemming van den Vorst uitvoeren. Zijn Hoogheid zelfs mag geen geweld of autoriteit tegen den regtvaardigen man gebruiken.

Wanneer iemand in eens anders geleenden grond eenige klapper- of pinangboomen plant, tot tijd en wijl dat deze boomen vruchten dragen, en de eigenaar daarvan zijn grond in der tijd wedereischt, de planter somwijlen eenige weigering hieromtrent toonde, of gemelden grond voor den zijne erkende: indien de eigenaar daarover recht pretendeerde, zal hem geen gelijk gegeven, maar terstond verongelijkt worden, door dat dit leenen niet met voorkennis van den Fiscaal is geschied, en hij wordt daarbij vergeleken bij Hanirno warso, overtreder van de wet, en ingevalle hij hierdoor eenige brutaliteit laat blijken, zal hij in de boete van Asto worro en Trie worro bovendien nog geslagen worden.

Wanneer iemand durft zich onderstaan in een anders grond klapper, pinang of andere boomen te planten, en de eigenaar daarvan hierover bij den Fiscaal klaagt, zal de planter verongelijkt en in de boete van vijftien duizend Siegers gecondemneerd worden, wordende hij er bij vergeleken bij Hambek wiro tommo, dat is, een steuner op den Fiscaal.

Als iemand bij avond of nacht zich alleen naar de woning van eene weduwe, om aldaar de wacht te houden, begeeft, en hij wat vuur heeft gevraagd, en onder het overrijken daarvan, de hand van de weduwe kwam aan te raken, en deze weduwe daarover niet te vreden mogte zijn, zal de wachter in de boete van een honderd duizend Siegers gecondemneerd worden en hij wordt

er bij vergeleken, bij Hang genie San, Hana ganie, dat is, bij het vuur, hetwelk hem onheil heeft toegebragt. Vermits alle vrouwlieden niet mogen worden aangeraakt, wanneer zij dit niet te vrede zijn, dan begaat men immers tegen den hemel zonde.

Soerio Alam, bijgenaamd Sultan Arip dool Karnin, was de derde afstammeling van den Propheet Adam, heeft verklaard dat al wie de teneur van dit schrift volgt of accopieert, met voornemen om daarvan een goed gebruik te zullen maken, zal hij met zijn gansch geslacht door den grooten God, benevens alle de Propheten en engelen van den hemel, van alle zijne zonden vergeven worden.

Wanneer een dief vervolgd wordt tot in den omtrek van iemands woning, tot welke de sporen van denzelve eindigen of uit het oog verliezen, zoo moet de eigenaar van dit huis de helft der gestolene goederen vergoeden, echter vindt men die sporen op den breeden weg, of op een allee, langs welken men water uit een put haalt, dan wordt aan den man van den huize niets gedaan.

Als men voetangels bij nacht op den grond strooit of in den grond plant, moet zulks aan de linker zijde geschieden en die tegen den morgen weder op of uitgenomen worden. Indien zulks niet geschiedt, dat er eenige beesten van iemand door beschadigd worden, moet de strooijer of planter daarvan eenig geld tot het koopen van medicijn voor die beesten geven, echter wanneer die beesten hierdoor kwamen te kraperen, moet men de waarde daarvan betalen, vermits geen voetangels op eene plaats dag en nacht mogen worden gelaten, in dat geval wordt men in de boete geslagen, voornamelijk als men dezelve op den breeden weg strooit of plant, hetzij dat men hierdoor dieven heeft gevangen of niet, zal men toch in de boeten geslagen worden, en zoo haast dit op den weg van de dessa geschiedt, zullen alle de dessasvolkeren in de boete verwezen worden.

Wanneer iemand eene schuld aanmaant en het goed van den schuldenaar, zonder aan den Fiscaal kennis te geven, afneemt, en gemelde schuldenaar daarover bij den Fiscaal klaagt, zal hij in de boete van Hoetommo, of naar evenredigheid, geslagen worden, en het debet van dien schuldenaar moeten kwijt schelden.

Wanneer iemand eenig debet van iemand eischt, juist ten

huize van den Fiscaal, waaruit disputen resulteren of dat de crediteur de kris van den debiteur afneemt, zoo wordt de crediteur aanstonds in de boete geslagen, waarbij die schuld aan den debiteur moet worden geschonken.

Als men op de Pasebaan disputeert, en de daarbij zijnde personen deze twist niet willen stillen of hen van malkander scheiden, zoo zullen alle deze personen, die daarbij tegenwoordig zijn, in de boete geslagen worden, benevens de rusimaker, welke genaamd wordt Hambagas Pati, dat is, de vagabond verlangt zijn dood.

Als een geschil bereids gedecideerd is, en men die affaire weder in appel wil trekken, dan wordt diegene verongelijkt, zoo ook wanneer hij de schriftelijke verklaring of uitspraak van den Regter durft veranderen. Ook moet men de partijen verongelijken, wanneer men met de volgende voor den dag komt, te weten. Als men de getuigen verwisselt. Als men de zaak draait. Als men de opgave van de getuigen repeteert of naspreekt. Als men het onverstaanbaar uitbrengt. Als men van eene zaak niets weet en zegt dat hij het wiste. Als men zijn bewijs verliest. Als men met een gemaakte houding zijn klagte inbrengt. Als men dikmaals andere begeleiders verwisselt. Als men den Fiscaal dikwerf geschenken aanbiedt of dikwijls buiten comparitie dagen bij hem komt, hebbende dit alleen gedaan, omdat hij bange was, dat men zijn proces anderzins zoude verliezen.

Om een proces te winnen dient men de volgenden te observeren: Hang-ngon-angin, dat is, goede informatie nemen. Ngadoe Poetjoe king Rie, twisten, elkander doen vechten. Hoeningo Liring Bookti. Men dient alvorens te weten wat aan den Fiscaal mag worden overhandigd. Menowo, waar, altemets of onwaar. Doporo, leugen. Samboddo, wat ingebragt wordt, moet digt er bij geschieden.

Die niet als getuigen mogen ageren of aangenomen worden, zijn deze: 1e. Seksie Toempang Tee, een onwetende, die zich als een volkomen kennisdrager uitgeeft. Seksie hang-ngodogerah, die te werk gaat volgens de opgave van een ander, die hem tot getuige nam, zonder niets van de zaak te weten. Seksie Roemembe, die den persoon, welke hem tot getuige heeft genomen, niet kende en die uit zijn mond nababbelt, of de zaak tot zijn voordeel vergroot. Seksie Ngiwak iwak, die door iemand tot getuigen wilde aangenomen worden, maar uit vrees, den Fiscaal van zijne weigering hieromtrent kennis heeft gegeven.

Van diefstallen, welke straffe bij de Regtbank ontvangen, te weten:

Als men bij iemand, zonder den persoon te kennen, vrijpostig binnen komt, wordt in de boete van 40,000 Siegers geslagen.

Als men een vrouwmensch, die water uit de rivier wil halen, oppakt, wordt in de boete van 10,000 Siegers geslagen.

Als men een vrouwmensch op de publieke straat aantast, wordt in de boete van 10,000 Siegers gecondemneerd.

Als men een vrouwmensch, die zich ergens heen begeeft, om vuur te halen, aangrijpt, wordt in de boete van 10,000 Siegers gecondemneerd.

Als men een vrouwmensch in het midden van een bosch aanrandt, wordt in de boete van 10,000 Siegers gecondemneerd.

Als men een vrouwmensch in de padij plantagie opvat, wordt in de boete van 10,000 Siegers verwezen. En bovendien als de man van dit wijf niet te vreden is, kan de oppakker om het leven gebragt worden.

Indien van de volgende vijf benamingen bij de pleitgedingen schelmen ontdekt wierden, zullen door den Vorst totaal worden geruïneerd; 1e. Tjodekah, een zendeling der dieven. 2e. Nasakah, een die met een dief in een plaats houdt. 3e. Bojakah, een die met een dief eet en drinkt. 4e. Merkakah, een schuilplaats verleener aan een gewonden dief. 5e. Hasto nadah, een die een lijk van een dief wegsteelt. Wordende bij ontdekking diegeen door den Vorst in de boete van 40,000 Siegers gecondemneerd.

Als men iemands rijkdom afsteelt, en wordt hierdoor opgevat, moet men hem bij den Vorst voorbrengen, zoo haast zijn regter hand en linker voet bereids zullen zijn afgekapt.

Die endvogels, hoenders en ganzen steelt, die wordt net zoo goed gestraft als die rijkdommen ontvreemdt, maar als hij iemands duif of vogel, die uitgevlogen is, ergens vindt, mag hij die wel vangen.

Als men gesmokkelde gelden steelt, bij geval een dief ontmoet, die hem vroeg hoeveel rijkdom hij bezat, en die dief gaf hem minder op, dan hij werkelijk hadde, als hij zulks merkte, het voorschot van zijn opgave ontstal, in dat geval mag de eigendom van dien dief niet afgeplunderd worden, maar hij zal eenvoudig bij den Vorst gebragt worden, om den naam van Maling Goeno, een vroome en wijze dief, te ontvangen en verdient bovendien nog van den Vorst daarvoor belooning.

Als een dief wordt opgevat en hij kan de geloofsbelijdenis niet uit zijn hoofd zeggen, zal zijn gansche huisgezin geruïneerd en hij bij den Vorst gebragt worden, want dit is een ware strafoefening voor diergelijke, aangezien men met deze geloofsbelijdenis de gebaande wegen naar den hemel mag afkoopen, zoodat, indien men dit kent, zijne bezittingen nooit mogen ontnomen worden, veel minder hem om het leven brengen, als hij iemand vermoord heeft, want zoo lang zulks niet tegen de Hislamsche Natie geschiedt, zoude hij niet omgebragt kunnen worden. Wordende hij bij ontdekking simpel in de boete van 10,000 Siegers gecondemneerd.

Het bevelschrift van den Koning van Minang Kabo, zoon van den Sultan te Mataram luidt: dat wanneer men eenige goederen bij iemand in bewaring geeft en hij zeide daarbij, dat wanneer deze goederen verliezen, hij niet behoeft te vergoeden, waarover zij wederzijds contract passeren, en indien deze goederen naderhand werkelijk kwamen te verliezen, en de eigenaar, zijn gegeven woord brekende, gemelde goederen weder heeft terug geëischt, zoo moet hij zich aan den inhoud van dit contract gedragen en hem niet vergoeden.

Als men zich voor het debet van een ander als borg stelt, waarvoor hij aan den crediteur een bewijs overgeeft, en als de debiteur kwam te deserteren, moet de borg het debet voor hem betalen.

Als iemand allerlei waren verkoopt, waarvan hij eenige op crediet aan iemand verkocht, die hem bij aanmaning niet wilde betalen, waarover zij beide naar den Fiscaal gingen, aldaar komende, kwam de debiteur te echapperen, zoo zal de Loera, onder wien hij staat, er voor aansprekelijk zijn en zijn debet betalen, wijl zulks met voorkennis van hem is geschied. Als men een schuldenaar aanmaant, en hij lang geen voldoening hierop wil laten volgen, tot dat de crediteur een list bedacht heeft, zeggende: dat dat geld een heer toekomt, die hem het laat uitleenen, en thans bevel geeft om dat van hem te vorderen, waarop de crediteur de goederen van den debiteur afneemt. En als de schuldenaar hierover niet te vreden is, dan wordt de crediteur in de boete van Hoetommo hongso of naar welbehagen gecondemneerd, en bovendien moet de crediteur de schulden van den debiteur kwijt schelden, omdat hij den naam van een groot heer misbruikte, waardoor hij ook verdient van zijne bezittingen geplunderd te worden, zoo niet, moet hij zes realen, waarvan 6 dubbeltjes voor den Fiscaal, betalen.

Als men aan iemand een geruimen tijd geld leent, dat hij door de langheid des tijds de ware som daarvan vergeet, als de schuldenaar bij aanmaning zijn debet ontkent, mag de crediteur tegen hem niet procederen.

Als men 100 realen van iemand leent, en deze bekende maar 100 Siegers van hem opgenomen te hebben, in dit geval, wordt de debiteur verongelijkt, en hij moet het ware debet betalen, en daarbij wordt hij in de boete van Hoetommo of naar mate, gecondemneerd.

Als iemand van arak beschonken uit zijne dronkheid een zijner maats, die ook starre vol is, een steek toebrengt, zullen alle zijne overige kameraden, die met hem gedronken hebben, in de boete gecondemneerd worden, terwijl de steek toebrenger door den Fiscaal weder wordt gestoken, edoch zulks moet met voorkennis van zijn vader geschieden. En ingevalle dit precies in de vasten maand gebeurt, dan wordt hij door den Vorst om het leven gebragt.

Als een persoon zijn proces wint, en hij krijgt daarvan geen bewijs van den Fiscaal, mag de procesverliezer zich direct tot den Vorst of Rijksbestierder begeven, om zijne affaire weder te appelleren, zijnde in dat geval de Fiscaal verpligt, om zijne zaken weder de novo onderhanden te nemen. Dan hoezeer een winnaar van des Fiscaals bewijs voorzien is, als deze verloren raakt en de procesverliezer zulks weet, en zegt dat hij daarover nog niet te vreden is, moet de Fiscaal zijne affaire weder op nieuw verhooren. En ingevalle gemeld bewijs niet te zoek geraakt is, hebbende hij zulks maar gedaan op order van den Fiscaal, om dezelve niet aan den Vorst of Rijksbestierder te vertoonen, zoo zal de Fiscaal op staande voet van de hoofdplaats verwijderd worden, en wordt daarbij vergeleken bij Paloego Miroedo hing Notto, dat is, bij een onverschillig mensch, die geen onaangenaamheden kent.

Zoo haast een verwarde twist wegens gelden of goederen onder personen ontstaat, moet de Fiscaal dit wakker en stipt examineren, en als men wegens rijkdom strijdt, moet de Fiscaal, alvorens deze zaak wordt afgemaakt, voor zijne moeite dagelijks hebben 1000 Siegers. Edoch als deze twist wegens goud, zilver of kleedjes veroorzaakt, moet men aan den Fiscaal daarvoor dagelijks betalen Satak Sawi, of twaalf dubbeltjes en vijf duiten.

Zoo haast een persoon beschuldigd wordt, een moord of die-

verij begaan te hebben, zoo is de Rijksbestierder verpligt hem aanstonds in het blok te sluiten.

Zoodra men van zijn gewonnen proces een bewijs krijgt van den Fiscaal, welke haast door een ander wordt vervangen, zoo moet men terstond aan dezen nieuwen aankomenden Fiscaal dit bewijs vertoonen.

Wanneer een persoon wil procederen, zich op de pasebaan van den Fiscaal kwam neder te zetten, zoo dient men rondsom het verhoorhuisje touwen te spannen, moetende gemelde persoon bij zijn entree, zoo wel als wanneer hij weder buiten komt, geld aan den Fiscaal voor het inkoopen van een schriftuur geven, niet alleen dat hij moet aan dengeen, welke hem heeft doen verklagen ook wat geven, waarna aan de verdere kameraden van den Fiscaal, welke mede in den raad zitten, een portie, en aan den Fiscaal zelf twee portiën, moeten betaald worden.

Kittrie Rodjo Koijo bevat in zich de geschillen van de akkerlieden. Indien hunne plantagiën door buffels, koebeesten, schapen, eliphanten, paarden, ganzen, endvogels of hoenders wierden geruïneerd, mogen zij hun beklag doen bij den Fiscaal, die de zaak zal onderzoeken en den eigenaar van de beesten geld doen betalen.

Kittrie Rodjo Booktie, de geschillen van de padij planters, of andere aardgewassen, die op de velden groeijen. Ingevalle hunne plantagiën mede als boven gemelde, door beesten vernield worden, zal de Fiscaal hun niet alleen regt verschaffen, maar ook den eigenaar daarvan geld laten fourneren, zoo ten voordeele van hem zelf, als die van zijnen zendeling, die het geval moet gaan inspecteren, en daarvoor direct 1000 Siegers moet hebben. En als hij zendeling ginder komt, zal hij een paal of ander kenteeken op de plaats in kwestie zetten, waarvoor de eigenaar weder 1000 Siegers moet betalen, hem zendeling voorts wel voorziende van spijze en schoon bed, benevens een porcelijnen doosje met ruikende olij, twee hoenders, vier klappers, een zak met rijst, en vier beursen met kopergeld, moetende de eigenaar van die beesten gedurende hij zendeling zich daar ophoudt, aan hem dagelijks 1000 Siegers keukegeld verstrekken en bij vertrek van dien zendeling, moet hem 8000 Siegers voor reisgeld gegeven worden.

Kittrie Rodjo Pepatti, de geschillen van mishandelde personen, te weten, van moorden, rooven, afzetten, en wesmeer. Indien iemand op eens anders grond wordt gewond, zoo wordt hij

en de bezitter van dezen grond in de boete gecondemneerd, of liever, wanneer hij op gemelden grond wordt gewond en de eigenaar van dezen grond allarm in de rijstblokken liet maken, en daarna aan den Fiscaal daarvan doen kondschappen, en wanneer de Fiscaal eenige zendelingen ter onderzoek aldaar zendt, dient hij weder allarm in de rijstblokken te maken, ten einde de personen, welke bij de eerste allarm daar zijn geweest, wederom komen zouden, en, indien zij niet kwamen, zullen de zendelingen van den Fiscaal hen gaan afhalen, waarvoor zij geld moeten betalen. Zoo haast zij komen, moet aan den gewonde allereerst gevraagd worden, vervolgens aan den landbezitter en daarna aan de daar present zijnde personen een voor een. Bij aldien de gewonde niet eens opgeeft met die personen, moet men hem niet gelooven, en zijne opgave voor nul en van geener waarde houden. Voorts zal de landbezitter de zendelingen van den Fiscaal wel onthalen, hun een zak met rijst, een hoen en een klapper, benevens alle vruchten uit zijnen tuin geven; zullende de gewonde persoon en de landbezitter voormeld, daarover in geldboete gecondemneerd worden.

Echter indien diergelijk gebeurde in de nabijheid of in het midden van eenige landschappen, alsdan dient men aftemeten van de plaats der mishandeling tot bij gemelde landschappen, ingevalle de meting van een dezer landschappen tot daartoe 1140 roeden telt, moeten de volkeren van dit landschap geld foerneren en die van de andere landschappen niet. Edoch wanneer de afmeting van de plaats der voorvalling tot bij die landschappen alle, of ieder afzonderlijk precies 1140 roeden uitkomt, alsdan moeten de gansche inwoners van alle die landschappen contanten opbrengen. Ook zal men in de boete van vijf en twintig realen gecondemneerd worden, indien de mishandelde persoon om hulp riep, en hem wierd dit niet verleend, of dat aan zijn verzoek, om in de rijstblokken te mogen doen slaan, niet werd voldaan, zulks wordt genaamd Handijoe warso, of de brutale wetovertreder.

Als iemand door een kris of piek in de dessa wordt gewond en verkiest de Regtbank daarvan niet kennis te geven, zoo zal hij benevens alle de dessasvolkeren in de boete gecondemneerd worden, en wordt daarbij genaamd Sidem Premanem, of hardnekkig om kennis te geven.

Als iemand van zijn goed bestolen wordt, en hij weet niet welk cours of weg de vlugtende dief nam, en een ander dit ziende,

hem zeide, dat die dief zich daar en daar ophoudt en wanneer deze verklikker verzocht wordt, of om dien dief mede te helpen opvatten, of om voor hem ginter regt bij den Loera te vragen, en hij verklikker zulks weigerde te doen, zal hij al de gestolene goederen van hem moeten vergoeden en bovendien wordt hij in de boete van een honderd duizend Siegers gecondemneerd en vervolgens wordt hij vergeleken bij een dieveberger. Die een dief lijden mag of onderhoudt, die wordt zelfs een dief. Die gaarne met een Paap verkeert, dat is een Paap; die met iemand, welke altijd vast, sterk converseert, dat is een heremijt. God zegt: doet aan deze laatste goed, gij zult de belooning er van, van mij ontvangen.

Voorts zeide de groote God nog: dat eten de medicijn is voor den honger, dutten voor den slaap, en de natuurlijke drift de bijslaping met zijn eigen vrouw. Zijt niet een leugenaar en wangunstig, geen hertzeer moet tegens ulieden evennaasten aangedaan worden. De bedestond van vijf gezette tijden moet niet nagelaten worden. De strijd van geen mensch, zonder getuigen, bemoeijen. Neemt geen mensch tot getuigen, alvorens gij hem ter deegen kent. Ook dient gij lieden zoodanige, als de te meldene niet tot getuigen te nemen.

Seksie Naga-gaskorro, dat is, een die voor dat men hem wat vraagt, aanstonds zegt, dat hij de getuige is van die en die heer.

Seksie Kawoedan, een onverstaanbare getuige, die de zaak altijd vermeerdert of vergroot.

Seksie Ngedowo, dat beteekent eenvoudig uit eigen wil, een vliegende vogel, die men niet vangen kan, daarom moet zijn zaak ook verliezen.

Zoo haast men met iemand verschil krijgt, en hij heeft daarbij getuigen genomen, moet men terstond den Fiscaal daarvan informeren, zoo niet, zal, wat men ook mogt inbrengen, zijn proces geen voortgang hebben: het spreekwoord zegt immers, die de eerste komt die wint, terwijl de verliezer vergeleken wordt bij een tijger, die om voedsel zoekt.

Indien men ziek wordt, of veinst ziek te zijn, voor dat zijn affaire wordt gedecideerd, dan wordt men terstond daarin verongelijkt, en men krijgt er bij een naam van Kamaijang wiegoegen, dat is de bloohartige is bang, zijne zaak te verliezen.

Wanneer men met iemand redetwist, een bewijs van zijn heer zelf vraagt, zal hij bij den regter niet ingelaten worden,

wijl zulks niet geschieden mag, en dan wordt hij genaamd Hanglindoong Poero, dat is, door zijn heer wordt bijgestaan. Maar als hij een bewijs van den Fiscaal bekomt en hij zeide, dat zulks niet van hem was, wordt hij direct verongelijkt en hij wordt genaamd Hanirno Potro, dat is een schriftuur verliezer.

Als een van de twistpartijen, voor dat zijn affaire wordt afgemaakt, komt te sterven, zoo verliest hij ook zijn proces voor altoos, zonder dat zulks door zijne familie of andere mag worden vervolgd.

Wanneer een persoon, voor de afdoening zijner zaken een ziekte, genaamd Koewalat Hakool-loolah, bekomt, waaraan hij ook komt te overlijden, mag zijne affaire niet meer door anderen voortgeprocedeerd worden, zoodat zijn proces verloren wordt. Gemelde Koewalat Hakool-loolah beteekent, een zondaar, zoo als bij voorbeeld, als iemand door den donder of bliksem geslagen is, door den tijger verslonden, door de kaiman of slang gebeten, door de eliphant omgebragt, door een koebeest of buffel gestooten, of door een paard getrapt of geslagen. Deze dingen noemen de Hislamsche Natie Koewalat Hakool-loolah. Dan, ofschoon hij zich nog ziek bevond, als hij nog maar even zitten kan en nogtans niet voor den Fiscaal wil verschijnen, zal zijn proces verliezen. Echter komt hij bij den Fiscaal en zijn zaak is regtvaardig, zal hij ook gelijk hebben.

Degene, welke de decisie van den Fiscaal mistrouwde of twijfelde, of geene afdoening van denzelve wilde weten of gehoorzamen; die zal zijne lippen en tong afgesneden worden.

Daarentegen zegt de Vorst, indien de Fiscaal een affaire fout of verkeerd decideert, zal zijn aangezicht met rood en zwart bestreken en hem vervolgens rond de markt geleid worden, waarna hij verder wordt overgebragt naar het woud, om aldaar veertig dagen lang te zitten.

Als een Hoofdman zich aan diergelijke dienstverzuim schuldig maakt, zal hij ook als evengemeld gestraft worden.

Als een Hoofd van de markt een verkeerden wandel doet, wordt zijn hoofd op de publieke passebaan kruisselings afgeschoren, waarbij zijn aangezicht ook met zwart en rood moet bestreken worden, en bovendien, zal hij op de markt zoo lang moeten oppassen, tot dat vijf marktdagen expireren. Terwijl de Fiscaal en Hoofdman na bekomen straffe, direct weder in hunne bedieningen worden hersteld, aangezien men dusdanige

hooge personen niet mag blijven vernederen, zoo lang zij nog vroome zielen bezitten.

Derhalven, zeide Soerio Alam tegens alle de ambtenaren, dat ieder afzonderlijk van hunne pligt moet weten, wijl Soerio Alam de Propheet van de wereld, en de groote God de Koning van alle wereldsche koningen is.

Hagnie Miattih, dat is, als er geen vuur te krijgen is, dan is het brandhout in menigte.

Hernoroo Miattih, dat is, er is geen zee, echter het water is toch in overvloed.

Moho Mook Niko Hamiattih, beteekent, er is geen Predikant, maar toch zijn er wetenschappen genoeg.

Hestrie Boedie wiattih, dat is, als er geen vrouwmensch te bekomen is, dan zijn de manspersonen in groote menigte.

Brekotto, Korro, Hagnie, brekotto beteekent, Laron, deze is zoo als voor gemeld, een aardworm, welke men zegt, dat slechts veertig dagen in de aarde leeft, als wanneer zij er uit vliegt om haar dood in het daglicht af te wachten en dan wordt zij eerst genaamd Laron, welke de Javanen ook eten. Korro beteekent dood, Hagnie beteekent vuur, zoo dat de dood van de Laron is, het kaarslicht, welks glans of schijn voor haar aanlokkend is, en vliegt, door den schijn bedrogen, er onvoorzigtig in.

Bleketti, Korro, Madoenie; bleketti beteekent mier, koro, dood, Madoenie, honig. Zoo dat de dood van een mier is in de honig, waarin zij blijft versmooren.

Peksie, Korro, Hesmoenie. Peksie beteekent tortelduif, Korro, dood, Hesmoenie, een knip, waar men een tortelduif in doet, om te vangen andere tortelduiven, welke bekoord of nieuwsgierig van haar aanhoudend geluid, door onbedachtzaamheid in die knip vallen, waardoor zij gevangen blijven.

Hoelam, Korro Mangsanjo. Hoelam beteekent vis, Korro, dood, Mangsanjo, voedsel, zoo dat de dood van een vis, van een voedsel, dat in den angel wordt gedaan, afhangt.

Er zijn negen personen, welke 's Vorsten bevel ontvangen en uitvoeren, te weten:

De Rijksbestierder, de Fiscaal, de Hoofdman, de Deurwaarder, het Hoofd der markten, water opziender, de oppakker der boosdoeners, de schrijver en de bander der tolpoorten.

De reden dat deze Bander 's Vorsten bevel bekomt is, om dat wanneer men zijn Hoogheids goederen steelt, dengeen

bij ontdekking te kunnen oppakken, wel te verstaan, als deze zonder bewijs van den schrijver over zijn tolpoort passeert.

De schrijver moet viguleren op dengeen, welke geen bewijs van hem kan produceren bij het verkoopen van buffels, koebeesten en paarden, in dat geval moet hij dengeen in de boete verwijzen, en het boetgeld aan den Vorst afgeven.

De oppakker der boosdoeners moet alle degenen als dieven apprehenderen, welke bij nacht zonder gebrande fakkels passeren en bovendien in de boete slaan en het boetgeld aan den Vorst afgeven.

De wateropziener dient, wanneer hij water wil binnen leiden, het bekken te laten slaan, en indien men op het hooren van dit geluid niet aanstonds kwam toeschieten, om hem te helpen, dengeen moet hij in de boete slaan en dit boetgeld aan den Vorst afgeven.

Het Hoofd der markten moet dengene, welke bij koopen en verkoopen van waren geen tol aan hem afleggen, in de boete slaan en dit geld aan den Vorst afgeven.

De pligt van den Deurwaarder is, dengeen vast te binden en zijn kris afnemen, welke zonder inleider of leidsman in het Hof komt, waarna hij in de boete zal worden geslagen, en welke kris, benevens het boetgeld, aan den Vorst zullen worden afgegeven.

De Hoofdman moet diegene in de boete condemneeren, welke Gods geboden overtreden en welk boetgeld aan den Vorst zal worden aangeboden.

De Fiscaal moet een overtreder van de wet in de boete condemneren en het geld aan den Vorst afgeven.

De Rijksbestierder mag degenen naar zijn welbehagen in de boete verwijzen, welke 's Vorsten bevel overtreden en het boetgeld aan den Vorst afgeven. Echter mag hij niemand op eigen autoriteit doen ombrengen, noch van zijn bediening zetten, wijl dit regt den Vorst alleen toekomt.

Vroome en opregte menschen moeten tot Rijksbestierder en Fiscaal verheven worden; dit doende, zal een Vorst na zijn afsterven in de andere wereld ook nog Vorst blijven, om reden, dat als deze twee personen schurken waren, zijn Hoogheid mede een schurk is, daarom is de pligt van een Vorst om, degene zonder aanzien van persoon dadelijk te straffen, welke schelmstukken bedrijven, tot schrik voor anderen.

Een vroome en opregte Fiscaal wordt vergeleken bij Doorniti

wikoe, Manik Retnadie, dat is, bij een juweelen berg en het goud soldeersel. Terwijl degene, welke het wettelijk regt niet en volgt, wordt genaamd Hamoepang korro, dat is, een overtreder van des vroomen Vorsten wet.

Hang Lesoos goemetter, dat wil zeggen, wanneer twee personen malkander procederen, gelast worden om zich beide tot den Fiscaal te begeven en zij beide of een van die twee zulks niet gehoorzaam, naar een ander plaats gaat, als dan mag hij naderhand niet meer bij den regter komen.

Hambrodjo Lindoe, dat is, wanneer de Fiscaal juist bezig is, om een affaire af te doen, men hem tusschen bij door invallende reden komt stooren, die zijn proces zal verongelijkt worden.

Hang reko Paroeso, dat is, als iemand bij den Fiscaal over een disput of geval komt, en die geeft hem op dat zijn tegenpartij bij die en die heer is, en wanneer deze op afvrage verklaarde, dat hij niet bij die, maar wel bij die heer is, zal deze laatste verongelijkt worden.

Hang reko warno beteekent, verwisseld van deur, of dikwils andere leidsmannen bij den Fiscaal brengen, die moet ook zijn proces verliesen.

Handioe wrekso, dat is, een tegenstrever of een die brutaliteit tegen den Fiscaal toont, die zijn proces zal ook verongelijkt worden.

Hanglindoong Poero, dat is, als men over een disput een handschrift van zijn heer en niet van den Fiscaal bekomt, moet hij ook verongelijkt worden.

Die zijn proces wil winnen, die moet Sidik Ekral zijn. Sidik beteekent opregt en Ekral alarm in de rijstblokken doen stampen, of liever bij een toeval of geval zonder omwegen, opregt in de rijstblokken laten stampen. Sidik beteekent ook oplettend, of als men iemand over iets beschuldigd bij den Fiscaal verklaagt, dat heet ook Sidik.

Als een persoon onverhoeds mishandeld wordt, en hij is niet Sidik, of niet oplettend, wie de dader daarvan is, dan wel niet Ekral, of niet laten alarm maken in de rijstblokken, die zal ook zijn proces verliezen. Dan ofschoon hij ook alarm heeft gemaakt, wanneer hij den Fiscaal hiervan niet rapporteert, wordt hij genaamd Sidem Memarah, of een slechte verwittiger, weshalven hij in de boete van 1000 Siegers moet worden gecondemneerd.

Sidem Premanem, dat is, bij diergelijk geval in het geheel aan den Fiscaal niet kennis gegeven, de zulke moet men wel 40,000 sigers in de boete condemneren.

Wanneer men voor niets en weder niets alarm in de rijstblokken maakte, die wordt genaamd Hoentoro Bowonno; hoentoro beteekent wolk, en bowonno wind, of de wind heeft den boom bewogen, dat is, den Vorst verlokken; dezulke wordt zonder genade ter dood gebragt.

Als men zich over een disput naar den Fiscaal wil begeven, en hij ontmoet onderwegens Pontjo Sodoronno of eenige toevallen, van hoog water, of andersints, dan wel vijanden, die hem vervolgen, wanneer hij zijn voornemen niet doorzet, zal hem ook niets overkomen.

Als man en vrouw malkanderen trouwen, en de man eenig toekon of afkoop geld aan de vrouw geeft (want bij de gemeene Javanen worden de vrouwen afgekocht) en zij kort daarop van een scheiden, mag de man, wanneer de vrouw reeds door hem beslapen is, zijn toekon niet weder afzonderen; zoo niet, dan mag dit wel geschieden.

Als men eenige goederen bij iemand in bewaring stelt, en zijn woning wierd door ongeluk afgebrand, mag men hem zijne bestelde goederen niet afvorderen.

Ook mag men van zijn bestelde goed of goederen geen vergoeding vorderen, wanneer de volgende toevallen hem wedervaren, te weten.

Als hij van die bestelde goederen, en de zijne daarbij, bestolen wordt.

Als zijn huis uit naam van den Vorst vernield wordt, dat er eenige van zijne bezittingen bij verloren zijn geraakt.

Als zijn huis onder water staat.

Als de vijanden hem bezoeken, waar eenige goederen door kwijt geraakt zijn geworden.

Als hij van een booswicht door iemand wordt beschuldigd, en hij is geen booswicht, als hij van een dief door iemand wordt beschuldigd, en hij is geen dief, als zijn eigen goed door iemand wierd erkend; wanneer deze personen daarover niet te vreden zijn, zullen alle die kwaadsprekers in de boete van astoworro, en Doewie worro, waarvan drie portien aan de beleedigde personen worden afgegeven, gecondemneerd worden. Vervolgens worden die kwaadsprekers genaamd Hanggogo, Hamatang Toeno, dat is mistasten, of hun oogmerk niet bereiken, als of men den

hemel wil aangrijpen; zulks wordt genaamd Hanir ijookti arah, of niet voor de vuist en doorslepen aanleggen.

Als een persoon door iemand van een dief wordt beschuldigd, en hij hierdoor in regten wordt vervolgd, indien zijn beschuldiger hiervan eerst aan den Fiscaal kennis geeft, en de beschuldigde persoon den Fiscaal te laat verwittigde, dat hij onschuldig door dien beschuldiger is beschuldigd geworden, zal hij verongelijkt worden.

Als hij ander mans goed voor het zijne erkent, en hij wordt hierdoor vermoord of gewond, indien hij nog leeft, moet hij gebonden bij den Fiscaal gebragt worden, want als hij niet gevleugeld wordt, kan zijn zaak niet in proces komen, en wanneer hij hieromtrent onwillig toont, zal zijn proces terstond verongelijkt worden, en hij wordt daarbij genaamd Handioe wrekso, dat is tegen den Fiscaal durft resisteren, en moet derhalven betalen 10 realen.

Als twee personen beide over een stuk goed disputeerden, of erkenden hetzelve voor het hunne te zijn, zoodanig, dat zij beide voor den Fiscaal kwamen, zoo zal hij Fiscaal gehouden zijn hun dit goed af te nemen, en zoo lang onder zich te houden, tot dat die zaak gedecideerd is, waarna zij beide gelast worden, om tegens andere gestelde dagen op de Pasebaan te komen, en indien zij beide niet kwamen, mag de Fiscaal dat goed toeeigenen, en hun bovendien nog 3000 Sigers in de boete condemneren, waarbij zij genaamd worden, Hanantang weo, dat is, assurante onaangenaam makers.

Wiso donno beteekent een jongeling gaat een Hoofdman of den Vorst bezoeken.

Wiso dannie beteekent de Hoofdman reed op de markt te paard, wijl hij en de Fiscaal wel op de markten rijden mogen, als zij noodzakelijke werken te verrigten hebben, anders niet.

Als men van een moord beschuldigd wordt, moet de beschuldiger de beschuldigde persoon gebonden bij de Fiscaal brengen; indien hij ongebonden aldaar wierd gebragt, dan wordt de beschuldiger aanstonds verongelijkt, waardoor men zijn kris, en al wat men aan zijn ligchaam vindt, moet afnemen, en na dat hij 100,000 Sigers betaald had, wordt hij vergeleken bij Doorgohang-nga-gas, Hang-ngerik, Han-ngoewooh, dat is, bij een Reus, die geen spijse heeft kunnen opdoen.

Als iemand op de markt voor niets leven maakt, waardoor de menschen die daar zitten verkoopen, zeer angstig wordende, on-

der het haastig bij een pakken hunner waren, eenige daarvan absent geraakt zijn, zal de spektakel maker gehouden zijn om alles wat er verloren geraakt is te vergoeden, en indien men leven op den grooten weg maakte, moet men ook de absent geraakte goederen vergoeden, en bovendien zal men in de boete van 100,000 Sigers gecondemneerd worden, waarbij hij genaamd wordt Doorgo-Hanadah-tinadah, dat is, de reus zoekt om wat eten te krijgen.

Wanneer zulke verliezer der goederen geen regt van den Fiscaal eischt, zal hij als een slecht mensch aangemerkt worden en bij gelegenheid als hij over een andere affaire bij den Fiscaal komt procederen, zal hij geen regt krijgen; de reden dat de Fiscaal hem moet verongelijken is, omdat hij de Hoofdplaats bij een bosch vergelijkt, of die tot een wildernis heeft gemaakt.

Als het hoofd van de markten beweging of spektakel op de markt maakt, zal hij afgezet worden, maar alvorens zal zijn aangezigt met rood en zwart, benevens zijn gansche lichaam met sirei spoch bestreken moeten worden, ten einde hem daarna vijf achter een volgende passerdagen rond de markten te kunnen worden geleid.

Wanneer eenige goederen door het leven maken van eenige personen absent geraakt zijn, moeten die personen alle die verlorene goederen vergoeden, en zij worden genaamd, afzetters zonder wapens.

Als iemand op de markt leven maakt, en hij zeide daarna, dat zijn goed er bij verloren is, zal zijne gezegde niet aangehoord worden, maar hij wordt vergeleken bij een gewonde Tijger, waaraan hij ook krapeerde, en wanneer er geene goederen bij verloren zijn, zal hem niets aangedaan worden.

Afgecopieerd op zaturdag Kliwon den 18e van het licht Poeassa, in 't jaar Bee 1728, over een komende met den 20e Maart 1801.

Getranslateerd te Soerakarta den 27e April 1816.

Door......